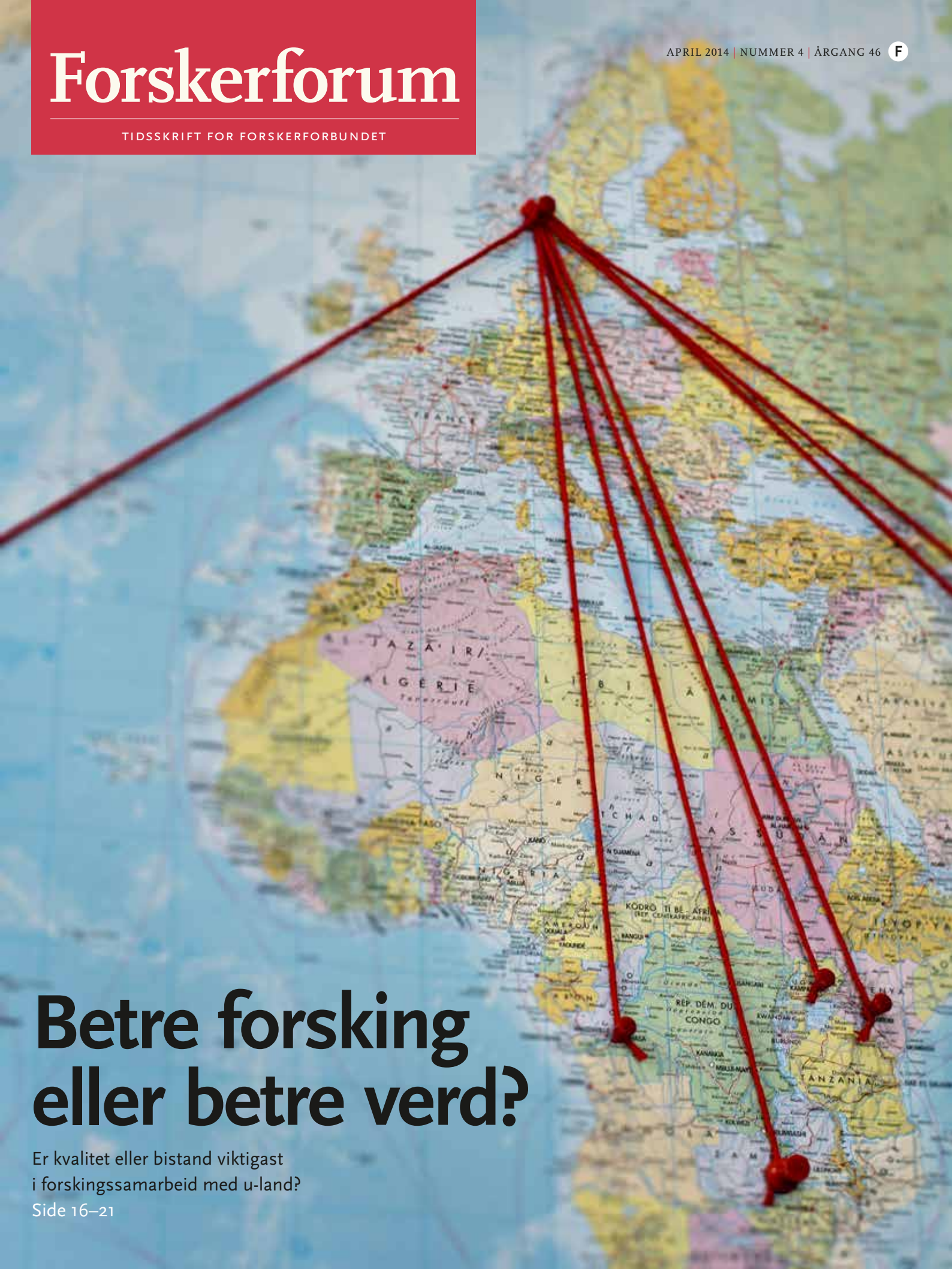

Betre forskning eller bedre verd?

Er kvalitet eller bistand viktigast
i forskningssamarbeid med u-land?

Side 16–21

Når to kan bli ein

Regjeringa har sett stopp for å opprette fleire universitet. Men det finst eit smutthol.

Det er ein jungel av argument for og mot Agder-Telemark-fusjonen. Innan juni må ein finne fram dei beste.

Av politiske saker som gjeld forskning og høgare utdanning den siste tida, tippar eg dette frys-ved-taket er éi av få som folk har fått med seg. Stoppet er i påvente av ei stortingsmelding som kjem neste vår. I mellomtida finst eit smutthol: Høgskular kan verte universitet ved å slå seg saman med eit. Nærast ei slik løysing er Høgskulen i Telemark (HiT) og Universitetet i Agder (UiA). I juni skal styra ved dei to institusjonane avgjere om dei skal fusjonere eller halde fram med eit avgrensa samarbeid. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen har velsigna tilnærminga i eit eige brev til partane.

Dei to har sidan 2010 hatt eit sams prosjekt med eit eige prosjektstyre for å utgreie nærare samarbeid og eventuell samanslåing. UiA-rector Torunn Lauvdal og HiT-rector Kristian Bogen er nøkkelpersonar i dette arbeidet, og det er ei stund sidan nokon har tvila på at dei ynskjer fusjon. I februar la eit utval fram rapporten «Ett eller to?». Rapporten er ein omfattande gjennomgang av korleis ein eventuell fusjon harmonerer med blant anna nasjonal politikk, samfunnsposisjon og fagleg profil. Utvalet har ikkje hatt som mandat å seie ja eller nei til fusjon, men skriv til dømes: «Utredningsgruppen mener at det i første rekke er *mulighetsrommet* som taler for en samling av HiT og UiA. Et

**Dei tilsette ved HiT og UiA
verkar både involverte og enga-
sjerte. Problemet for rektorane er
at dei er mot fusjon.**

samt universitet ville bli blant de større uh-institusjonene i Norge, målt i studenttall.» Blant motargumenta finn vi dette: «De fleste ved UiA (som uttaler seg) erklærer motstand mot fusjonen. En fusjon vil skape mye intern uro.»

Uroa er der alt. Som vi fortel i ei sak på side 5, er motstanden sterk blant tilsette både i Agder og Telemark. Forskerforbundet lokalt har gjort undersøkingar ved bae institusjonane, og over 70 prosent av dei som har svara seier nei til fusjon. Ikkje nok med det: Fem av seks dekanar ved UiA er negative, og dei to viserektorane ved UiA er òg kritiske.

Vi har sett det før: Rektorar og delar av styra vil fusjonere sjølv om oppslutnaden nedanfrå er lunken eller fråverande. Dåverande rektor Jarle Aarbakke ved Universitetet i Tromsø (UiT) var ei sterk drivkraft for fusjonen med Høgskulen i Tromsø og Høgskulen i Finnmark. Han var krystallklår om linja: Fusjonar som dette må vere toppstyrte. Vi prøver å involvere dei tilsette, men slike fusjonsprosessar må uansett finne stad på leiarnivå, sa han i Forskerforum

nr. 10/2012. I same oppslag problematiserte vi om tilsette har reell medverknad. Tilsettrepresentant Merethe Giertsen ved høgskulestyret i Finnmark kalla fusjoneringa «ein ekstrem top-down-styrt prosess». Hovudtillitsvald Ellen K. Dahl ved UiT slo fast at dei tilsette ikkje hadde medverknad i saka. Eit slikt demokratisk underskot vart stadfesta av tillitsvalde ved Høgskulen i Oslo under fusjonen med Høgskulen i Akershus. Bortsett frå å sitje (i klart mindretal) i styret, hadde dei tilsette ingen viktige organ til å påverke saka.

Høgskulen i Østfold er eit unntak, for der vann motstanden fram. Over 80 prosent av dei organiserte tilsette sa nei til fusjon med to andre høgskular, og fekk fylgje av fleire høgskuleinstitusjonar i fylket. Det enda med at rektoren trekte framlegget og gjekk av. Marit Eriksen i det lokale Forskerforbundet grunn gav ein del av motstanden med at dersom ressursane skulle gå til å byggje doktorgradsprogram på vestsida av fjorden, ville Østfold få mindre til bachelorprogramma sine. I Agder og Telemark er situasjonen ein annan. Dei naudsyste programma er der alt, men universitetsstatusen er hardt tilkjempe, og har ikkje gjeve forskarane det armslaget som ein del hadde vona på.

Heller ikkje denne fusjonsprosessen er prega av demokratisk overskot. Styret har, med seks mot fire røyster, sagt nei til å sende ut ei tilsetteundersøking om fusjonsplanen. Dei tilsette ved HiT og UiA har berre ein representant kvar i det topptunge og fusjonsvennlege prosjektstyret. Nettsida til UiA er – uavhengig av fusjonssaka – stengt for debatt blant tilsette. Den må føregå på intranettet, der omverda ikkje har innsyn. No tek eit trykk nedanfrå til å gjere seg gjeldande.

Tidlegare Tromsø-rector Aarbakke: Orsak at eg kutta deg av i stad. For sitatet heldt fram slik: – Men for at fusjonen skal bli vellukka, må det vere stor grad av involvering og engasjement frå dei tilsette.

**Redaktør
Kjetil A. Brottveit**

Dei tilsette ved HiT og UiA verkar både involverte og engasjerte. Problemet for leiinga er at dei er mot fusjon. Skal dei vinne oppslutnad, trengst dei beste argumenta, og ein ynskt, open debatt.

16: Idealer og virkelighet

Når norske forskere vil samarbeide utenfor den vestlige verden, finnes pengene primært på bi-standsbudsjettet. Hva skjer da med forsknings-kvaliteten?

24: Fellesskapets dynamikk

– For en antropolog er ingen arena viktigere enn andre. Vi kan sitte på møter og observere, men arbeidet vårt fortsetter også når møtet er over, sier Carla Dahl-Jørgensen.

28: Når spaden er en spade

– Vi har aldri vært postmoderne. Vi forsker på forbruksvanene til de stygge, gamle og kjedelige, altså folk flest, sier forskerne ved Sifo.

4: Økt konkurranse om oppdrag

Alle slags forskningsinstitutter bør konkurrere på like fot om offentlige oppdrag. Dette er sentralt i en ny strategi fra Forskningsrådet.

5: Sterk motstand mot fusjon

– Du finner ikke mange ansatte som støtter en fusjon med Høgskolen i Telemark, sier dekan ved Universitetet i Agder. I juni avgjøres spørsmålet.

6: Offentlig ansatte sakker akterut

Lønnsoppgjøret i privat sektor er i gang. I offentlig sektor er svært mange misfornøyde med lønnsutviklingen de siste årene, viser en undersøkelse.

7: Satser på kjønnsbalansert ledelse

Forskningsrådet bruker 80 millioner kroner på prosjekter som skal bedre kjønnsbalansen i faglige toppstillinger og forskningsledelse.

8: Orker ikke å søke EU

Å søke EUs rammeprogram er for dyrt og komplisert. Det mener et solid flertall forskere i en undersøkelse fra Forskerforbundet.

FASTE SIDER

34: Bøker

36: Kronikk & debatt

38: Gjest

40: Historiske bilder

41: Informasjon fra
Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 4/2014 – 46. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆRER: ELIN HAVELIN REKDAL, elin.rekdal@forskerforum.no, SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no

JOURNALISTER: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no, KJERSTIN GJENGEDAL, kjerstin.gjengedal@forskerforum.no

JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRAÐ: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 64 87 67 90, Telefaks: 64 87 67 91, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Aksel Kjær Vidnes. Trykk: Kona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 18 270

FORSKNINGSRÅDET VIL HA KONKURRANSE

Statens forskning må konkurranseutsettes for å få bedre kvalitet og ressursutnytting. Slik konkluderer Forskningsrådet etter bred høring.

Forskningsinstituttene må gis like muligheter til å konkurrere om oppdrag fra offentlige etater. Konkurransen må gjelde uavhengig av organisasjonsform og tilhørighet til departement. Dette er ett av hovedpoengene i Forskningsrådets nye strategi for instituttsektoren, som blir utgangspunktet for rådene og budsjettinnspillene til regjeringen. Mer enn 70 høringsinstanser har vært med i forarbeidet.

– Tilbakemeldingene fra sektoren har vært likeydende; alle ønsker seg en samlet strategi, og de har stilt seg bak våre beskrivelser og analyser, forteller Johs Kolltveit i Forskningsrådet (NFR).

Han har ledet arbeidet med å utforme en samlet strategi for instituttsektoren, basert på et dokument som er kritisk til flere sider av regjeringens politikk. Dette gjelder særlig ulikhet i rammevilkår mellom instituttene, utilstrekkelig basisfinansiering for å bygge langsiktig kompetanse og infrastruktur, samt departementenes direktetildelinger utenfor konkurranse (se faktaboks). Det siste kan ifølge NFRs analyser svekke kvaliteten og ressursutnyttelsen i forskningen.

VIL SKILLE UT FOU

Forskerforum har tidligere omtalt de fristilte forskningsinstituttens kamp for å få være med i konkurransen om departementenes FoU-porteføljer. Departementene for næring og fiskeri, landbruk og mat, utenriks og forsvar tildeler midler direkte til forskningsinstitutter – mer eller mindre uten åpen konkurranse.

– Det er lovende at det nå synes å være full enighet om at konkurranse er viktig, og jeg forventer at departementene vil følge opp de rådene som NFR kommer med, sier Norunn Myklebust. Hun er administrerende direktør for det fristilte forskningsinstituttet NINA, som har sett oppgaver på deres kjerneområder bli flyttet direkte til det statlige Havforskningsinstituttet – uten konkurranse.

NFR skriver i sin nye strategi at det bør foretas en grenseoppgang for de statlige instituttene mellom forvaltningsoppgaver og FoU-oppgaver som skal konkurranseutsettes.

– Vårt råd er å fordele disse FoU-midlene via Forskningsrådet eller å lyse dem ut på Doffin, mens departementene skal dele ut mindre direkte, sier Kolltveit.

FAKTA PÅ BORDET

Ifølge direktør Anders Hanneborg i divisjon for vitenskap vil NFR gå tettere på departementene når de nå skal spille inn rådene for instituttsektorpolitikken.

– Våre sentrale temaer vil være å få på

FOTO: HEIDI WIDERØE

■ – En større andel av den offentlige forskningsinnsatsen må konkurranseutsettes, sier Agnes Landstad i FFA.

plass et skille mellom forvaltningsmidler og FoU-inntekter til instituttsektoren, samt å avklare hva som bør være direktetildelinger, og hva som bør lyse ut i åpen konkurranse. Disse spørsmålene vil vi underbygge med fakta i vår dialog med departementene, sier Hanneborg.

Forskningsinstituttens fellesarena (FFA) mener det er svært positivt at Forskningsrådet utfordrer departementenes direktefinansiering av egne institutter. Enigheten blant høringsinstansene og de uttalte ønskene fra regjeringspartiene om like konkurransevilkår gjør at det blir vanskeligere for departementene å overse rådene.

– Vi snakker om et forskningspolitisk tema som strekker seg langt utover instituttsektoren, og vi mener at en større andel av den offentlige forskningsinnsatsen må konkurranseutsettes, sier daglig leder Agnes Landstad i FFA.

AVISER Å GI SIGNALER

Flere av de inviterte høringsinstansene har takket nei til å gi innspill til NFRs instituttstrategi. Blant disse er Kunnskapsdepartementet (KD) og Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), hvor sistnevnte tildeler store FoU-midler direkte til egne forvaltningsinstitutter.

Avdelingsdirektør for forskningspolitikk Kjetil Kolsrud Jåsund i NFD sier at departementet av prinsipielle årsaker ikke har avgitt høringsuttalelse.

– NFRs instituttstrategi er rådets eget strategidokument og deres egen oppfølging av overordnede styringssignaler fra ulike departementer, sier Jåsund. Han viser til at styrings-

dialogen med NFR foregår gjennom budsjetter, tildelingsbrev og kontaktmøter.

– At vi ikke har gitt høringssvar, har således ingen ting å gjøre med spørsmålet om instituttsektorens utfordringer, sier Jåsund.

Direktør for forskningsavdelingen i KD, Geir Arnulf sier til Forskerforum at departementet ikke ønsker å blande seg inn i Forskningsrådets interne saksbehandling før Forskningsrådet har gitt sitt råd til departementet.

– Dette går på rolleforståelse, sier Arnulf.

♦ AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Ny instituttstrategi

Etter en omfattende høringsrunde anbefaler Forskningsrådet:

- grenseoppgang mellom forvaltnings- og FoU-oppgaver i statsforvaltningen
- utlysning av flere av departementenes FoU-midler
- færre og større anbud
- økning av den resultatbaserte andelen av basisfinansiering til ti prosent for alle institutter
- å ta statlige institutter inn i basisfinansieringsordningen til NFR
- færre og større enheter for instituttsektoren, egen ordning for å stimulere til dette
- mer stimulering av deltakelse i EU-prosjekter

VIL STOPPE SAMANSLÅING

Framlegget om å slå saman Høgskolen i Telemark og Universitetet i Agder møter sterk motstand. – Prosessen burde vore stansa, meiner dekan.

– Du finn ikkje mange tilsette som støttar ein fusjon med Høgskolen i Telemark. Heile prosessen burde vore stoppa for lenge sidan, seier Sigbjørn Sødal, dekan ved Fakultet for samfunnsvitskap ved Universitetet i Agder (UiA). Styret ved fakultetet vedtok i fjor full stans i fusjonsprosessen, og andre fakultetsstyre har gjort det same.

– Heile fem av seks dekanar ved UiA har uttalt seg offentleg mot fusjon, og no har også dei to viserektorane ved UiA uttalt seg kritisk om fusjonsplanane, seier han.

Etter at Høgskolen i Telemark (HiT) vende seg til UiA med ønske om eit tettare samarbeid eller fusjon, har ei felles prosjektgruppe arbeidd i tre år med utgreingar, planar og rapportar. I juni skal dei to styra ved HiT og UiA avgjere saka.

MOTSTAND I FORSKERFORBUNDET

Også blant organiserte tilsette er det sterk motstand mot fusjon, både ved HiT og UiA.

– Vi ønskjer ikkje å bli det største underfinansierte universitetet i Noreg. Ein fusjonsprosess er svært ressurstappande, og vil skape mykje frustrasjon blant dei tilsette, seier John Olav Bjørnstad, hovudtillitsvald i Forskerforbundet ved UiA. I juni 2013 viste ei spørjeundersøking blant medlemmene ved UiA at 75 prosent var heilt eller delvis imot fusjon med HiT. 54 prosent svarte på spørjeskjemaet.

– På medlemsmøtet i januar kom motstanden endå klarare fram. Vi skal no gå saman med dei andre organisasjonane ved UiA om å gjennomføre ei ny felles meningsmåling.

I arbeidsutvalet for «fellesprosjektet» sit dei to rektorane, i tillegg til universitetsdirektøren ved UiA og styreleiar ved HiT.

– Desse fire legg sterke føringar for prosessen. I alle rapportar og utgreingar er det lagt stor vekt på dei positive effektane ved fusjon, men lite på negative konsekvensar, seier Bjørnstad.

Han meiner ein fusjon med HiT vil gje store

geografiske utfordringar.

– Telemark har fem campus spreidde over heile fylket, medan UiA berre har to store campus etter ei større samanslåing i 2007. I delutgreinga «Ett eller to» står det at ingen skal måtte flytte, men kva er poenget med ein fusjon utan noka form for samlokalisering? spør han.

– VIL IKKJE LØFTE AGDER

Ifølgje Bjørnstad har lokallaga ved UiA og HiT eit godt samarbeid.

– HiT har ei utfordring med å byggje opp forskingsmiljø og forskingskompetanse, som UiA har brukt mange år på å byggje opp. Eg er redd ei sterkare satsing på ph.d.-program vil gje mindre ressursar til utdanningar på bachelor-nivå. HiT har mange gode forskarar, men institusjonen i seg sjølv kan ikkje gje Agder noko løft.

Også Sødal synest det vanskeleg å sjå vinsten ved ein fusjon.

– Den store avstanden til Telemark vil kome inn med full tyngd i alle ressursprioriteringar. Og det er eit faktum at UiA ligg nokre steg framfor HiT når det gjeld forskning. Eg stussar også på at ein stor høgskole med 6–7000 studantar og mange hundre tilsette berre gjennom ei samanslåing plutsleg får universitetsstatus.

Sødal reagerer på at UiA-rektor Torunn Lauvdal har uttalt seg ope for fusjon i media.

– Vi har vald rektor, og ei så viktig sak burde ha kome opp i full breidd i samband med rektorval og styreval, meiner han. Ved UiA er det nytt rektorval i 2015.

ØNSKJER STERK LEIING

– Eg ser jo at det finst argument begge vegar. Men eg ønskjer ein sterk institusjon under éi leiing som kan verke i regionen, seier rektor Lauvdal.

– Agder og Telemark har mange av dei same utfordringane når det gjeld utvikling av kunnskapssamfunnet, og vi kan utfylle kvarandre på mange område, også innan forskning. Saman

FOTO: UiA

■ – Det er vanskeleg å sjå at vi har noko fagleg å hente ved å fusjonere med HiT, seier dekan Sigbjørn Sødal ved UiA.

med HiT vil vi blant anna få ei veldig sterk lærarutdanning, seier ho.

– Korleis blir det å leie ein fusjonert institusjon med så sterk motstand blant dei tilsette?

– Det er bra at folk deltek i debatten, men når eit vedtak er gjort, tek eg det for gjeve at alle respekterer dette.

– KJENNER SEG TRUGA

Ved HiT gjekk nyleg fagforeiningane saman om ei spørjeundersøking blant organiserte tilsette, der om lag halvparten svarte. Over 70 prosent var imot fusjon, om lag 20 prosent var for og 10 prosent var usikre.

– Særleg er mange ved HiT Notodden engstelege og usikre på framtida. Dei kjenner seg truga både fagleg og administrativt. Men også blant dei tilsette i Bø og Porsgrunn er det motstand, seier Inger-Lise Eriksrud Bergan, hovudtillitsvald i Forskerforbundet ved HiT.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

FOTO: UiA

■ Heile 75 prosent av medlemmene i Forskerforbundet ved UiA er heilt eller delvis imot fusjon med HiT. Her frå Campus Kristiansand.

Fellesprosjektet HiT/UiA

- Det treårige prosjektet greier ut spørsmålet om eit tettare samarbeid eller ein fusjon mellom Høgskolen i Telemark (HiT) og Universitetet i Agder (UiA).
- Endeleg sluttrapport er venta 25. mars.
- Saka blir send på høyring internt og eksternt 9. april.
- Fusjonsspørsmålet blir avgjort av dei to styra ved UiA og HiT 18. juni.

FORSKERE UNDER SNITTET I STATEN

Forskerforbundet går inn i lønnsoppgjøret med mange misfornøyde medlemmer. Det har de grunn til, sier tillitsvalgte.

Da Forskerforum gikk i trykken, hadde meldingene om det første bruddet i årets tariffoppgjør kommet: Fellesforbundet og Norsk industri måtte ta forhandlingene til Riksmekleren. Oppgjøret i privat sektor kan strekke seg langt ut i april, og det innebærer at forhandlingene i offentlig sektor, der Forskerforbundet har de fleste av sine medlemmer, ikke kommer ordentlig i gang før over påske.

I mellomtiden har Forskerforbundet overlevert sine krav til hovedorganisasjonen Unio, som forhandler på vegne av medlemsforbundene.

– Fra vår side er utfordringen å få opp rammen for lønnsoppgjøret og ta igjen etterslepet fra privat sektor. Vi ønsker også å sette av en pott til justeringsforhandlinger, så vi kan heve hele stillingsgrupper, sier generalsekretær i Forskerforbundet Sigrid Lem, som også er forhandlingsleder for statlig sektor i Unio.

FORSTÅR MISNØYEN

Bak seg har hun mange misfornøyde medlemmer. Forskerforbundets medlemsundersøkelse om lønn viser at så mange som én av tre medlemmer i statlige virksomheter er lite tilfreds eller svært lite tilfreds med sin egen lønn. Én av fire er tilfreds eller svært tilfreds.

Hovedtillitsvalgt ved Universitetet i Tromsø, Ellen Dahl, forstår godt at mange ansatte ved universiteter, høyskoler og museer er misfornøyde når de sammenlikner seg med andre deler av norsk arbeidsliv.

– Det er ikke så rart, vi har jo sakkett akterut i offentlig sektor i mange år nå. At mange er misfornøyde, har jeg full forståelse for, sier Dahl og får følge av hovedtillitsvalgt ved Universitetet i Oslo, Kristian Mollestad:

– Det bekrefter mye av det jeg opplever og støtter. Jeg skjønner det veldig godt.

KUN PROFESSORER OVER SNITTET

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser da også at mange av Forskerforbundets grupper ligger lavt sammenliknet med andre grupper med mer enn fire års utdannelse. Gjennomsnittlig årslønn (inkludert tillegg og bonus) i staten for ansatte med mer enn fire års utdannelse var 585 600 kroner i 2013. De store stillingsgruppene av førstelektorer, førsteamanuenser, høyskolelektorer, forskere, universitetslektorer, postdoktorer og doktorgradsstipendiater ligger alle under gjennomsnittet (se faktaboks). Professorene er de eneste som ligger over snittet i staten, med en gjennomsnittlig årslønn på 739 200 kroner.

– Når du sammenlikner vårt lønnsnivå med

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ Forskerforbundet og Unio, med Anders Folkestad i spissen, vil heve stillingsgrupper som har sakkett akterut. Her fra streiken i 2012.

vårt utdanningsnivå, ser du at man ikke tjener godt i academia. Jeg tror mange også vil reagere når de ser hva en professor faktisk tjener, som er den stillingen som krever høyest utdanning i samfunnet, sier Mollestad ved UiO.

VENTER 3,8 PROSENT

Om landets høyest utdannede kan vente seg noe løft, er imidlertid usikkert. SSBs beregninger tilsier at den generelle lønnsveksten i 2014 havner på 3,8 prosent. Samtidig har Unio signalisert krav om en kompensasjon for lønnsveksten i fjor. Foreløpige tall for 2013 viser at lønnsveksten i industrien, som utgjør det såkalte frontfaget, landet høyere enn først anslått i fjorårets oppgjør. Resultatet i frontfaget er førende for oppgjøret i offentlig sektor, men Unio vil kreve at fjorårets lønnsgap kompenseres i årets oppgjør. Det innebærer at Unio vil kreve 0,5 prosent mer enn det som blir resultatet i oppgjøret i industrien.

Sigrid Lem håper samtidig at staten vil være villig til å heve hele stillingsgrupper. I fjor forsøkte Unio å få opp lønnsramme 25, som inkluderer amanuenser, universitets- og høyskolelektorer, forsker 1108, statsmeteorologer og universitetsbibliotekarer, uten å lykkes.

– Vi har problemer i en del stillingskatego-

Så mye tjener forskere:

Gjennomsnittlig årslønn (2013) for ansatte med mer enn fire års utdanning i ulike sektorer, sammenliknet med vitenskapelig ansatte/forskere ved statlige universiteter og høyskoler:

- Olje-, gass- og bergverksarbeidere: 994 800
- Ansatte i omsetning og drift av fast eiendom: 873 600
- Ansatte i finanssektoren: 870 000
- Leger, helseforetak: 787 200
- Industriarbeidere: 766 800
- Professorer: 739 200
- Bygg-/anleggsarbeidere: 735 600
- Helse- og sosialarbeidere, privat: 640 800
- Tilsatte i staten totalt: 585 600
- Førstelektorer: 583 200
- Førsteamanuenser: 582 000
- Høgskolelektorer: 536 400
- Forskere: 525 600
- Universitetslektorer: 518 400
- Postdoktorer: 504 000
- Doktorgradsstipendiater: 434 400

Kilde: SSB/Forskerforbundet

Lønnsoppgjøret 2014

- Årets lønnsoppgjør er et hovedoppgjør hvor det også forhandles om tariffavtalene.
- Oppgjøret åpnet 10. mars mellom Norsk industri (NHO) og Fellesforbundet (LO).
- Unios forbund leverte sine krav til Unio 14. mars.
- Offentlig sektor starter forhandlingene første eller andre uken i april, avhengig av tariffområde.
- Fristen for forhandlingene i offentlig sektor er natt til 1. mai.
- Ved eventuelt meklingsbrudd kan det bli risiko for streik mot slutten av mai.

rier som har sakkett akterut. Skal regjeringen lykkes med å bygge kunnskapssamfunnet, er den nødt til å ta noen nasjonale grep. Med lokale forhandlinger løser institusjonene bare egne kortsiktige problemer, og det blir ingen samlet satsing, sier Lem.

➤ AV AKSEL KJÆR VIDNES

SATSER PÅ LEDELSEN

Hvis kvinneandelen i toppstillinger skal øke, må ledelseskulturen i akademia endres. Forskningsrådet satser 80 millioner for å få det til.

Balanse kalles nysatsningen som skal bedre kjønnsbalansen i faglige toppstillinger og forskningsledelse. Målet med programmet er å bidra til å fornye kulturen og strukturen i forskningssystemet. Spesielt ønskes endring hos ledelsen ved institusjonene.

– Man kan enten utforme karrierefremmende tiltak for kvinnene eller rette innsatsen mot systemet. Vi har lagt vekt på det siste. Vi vil utvikle en verktøykasse av gode tiltak, mens det er opp til institusjonene å gi individuell støtte til kvinnene, sier Knut Liestøl, leder for programstyret og instituttleder ved Institutt for informatikk ved Universitetet i Oslo.

– TILTAK NYTTER

Bakgrunnen for å opprette programmet var todelt.

– For det første er det for få kvinner i toppstillinger i dag. Det har delvis en historisk årsak, men fortsatt avanserer kvinnene langsommere oppover i systemet, og det er bekymringsfullt, sier Liestøl.

– For det andre så nytter det med tiltak. Et svært godt eksempel er suksessen UiT Norges arktiske universitet har hatt med å øke tallet på kvinner i høyere vitenskapelige stillinger. De har åpenbart gjort mer enn andre, og ledelsen har fokusert tydelig på problemet, påpeker han.

– KVINNER MÅ BLI SETT

Fram til 2017 skal 80 millioner kroner deles ut til ulike prosjekter. Forskningskonsernet SINTEF er en av de fire første institusjonene som har fått midler. Ingeborg Lund, HR-direktør og prosjektansvarlig, sier at konsernet ville delta fordi utviklingen mot kjønnsbalanse ikke går raskt nok.

– Vi har mange godt kvalifiserte kvinner på lavere nivå, men synkende andel på høyere nivå. Det handler ikke bare om like rettigheter for kvinner og menn, men om å utnytte ressursene våre på en god måte, sier Lund.

– Kvinner må bli sett som mulige kandidater. De trenger ikke mer støtte og oppmuntring enn menn, slik det ofte sies. Det er heller slik i dag at menn ses og oppmunnes mer enn kvinner. Vi må derfor dyrke fram kvinner slik vi dyrker fram mannlige talenter. Min erfaring er at kvinner lettere avskrives som uaktuelle for en stilling, sier hun.

Prosjektet skal drive lederutvikling, motivere og engasjere kvinnelige ansatte, samt ta vare på ny kunnskap til internt bruk og formidle god praksis til andre institusjoner.

– ØNSKET STØRRE SATSNING

Arbeidet med Balanseprogrammet har hele tiden hatt støtte fra Komiteen for kjønnsba-

FOTO: ERIK NORRUD

■ Rekruttering av kvinner til toppen i akademia går sakte. Balanseprogrammet skal få utviklingen til å skyte fart.

lanse i forskning – Kif-komiteen. Komiteen skal støtte og anbefale tiltak for integrering av likestillingsarbeidet i akademia, og den har dermed en annen rolle enn *Balanse*, som finansierer konkrete prosjekter.

– Vi ønsket imidlertid en mye større og mer ambisiøs satsning. Denne burde blant annet inkludere midler til individuelle tiltak for kvinner som ikke er involvert i programmet, til kvalifiseringsarbeid enten nasjonalt eller internasjonalt, sier professor emerita Gerd Bjørhovde, som ledet komiteen fra 2007 til 2013.

Hun viser til den svenske Vinnmer-ordningen. Med et budsjett på over 600 millioner svenske kroner har den siden 2007 gitt individuell støtte til personer som vil kvalifisere seg videre i karriereløpet i fag med ujevn kjønnsfordeling.

Bjørhovde håper Forskningsrådet klarer å oppfylle alle forventningene til programmet, men mener det da må komme større bevilgninger fra Kunnskapsdepartementet og andre departementer.

FOTO: SINTEF

■ – Ved å få inn kvinner blir vi bedre til å løse oppgavene våre, sier Ingeborg Lund i SINTEF.

– MANGLER IKKE KOMPETENTE KVINNER

Forskerforbundet er også bekymret for den trege utviklingen på toppnivå. Mariann Helen Olsen, advokat og likestillingsansvarlig i forbundet, er derfor positiv til tiltak som involverer ledelsen mer.

– Vi vet at tiltak forankret på ledernivå fungerer best. Spesielt bør det rettes søkelys mot ansettelsesprosessen. Vår erfaring er at det ofte ikke er mangel på kompetente kvinner som søker en toppstilling. Likevel får de ikke jobben. Vi trenger mer kunnskap om hvorfor dette skjer, sier Olsen.

De tre andre prosjektene som nå har fått midler, er ved NUPU (Norsk utenrikspolitisk institutt), PRIO (Institutt for fredsforskning) og Universitetet i Bergen, i samarbeid med Høgskolen i Bergen, Havforskningsinstituttet og Uni Research/Rokkansenteret. Mens de første prosjektene må dele på 15 millioner kroner, kommer en ny og større utlysning på 40 millioner til høsten.

♦ AV ELIN HAVELIN REKDAL

– FOR KOMPLISERT Å SØKE EU-MIDLER

Flertallet av forskere syns det er for komplisert og kostbart å søke om forskningsmidler fra EU. 40 prosent har ikke engang vurdert å søke, viser en undersøkelse.

– Hovedtilbakemeldingen er at det oppfattes som komplisert og for kostnadskrevenende å søke rammeprogrammet i EU, sier Bjørn T. Berg i Forskerforbundet.

Rammeprogrammet deler ut forskningsmidler til europeiske forskningsprosjekter etter søknad. Forrige rammeprogram ble avsluttet ved årsskiftet, og det nye, Horisont 2020, har akkurat begynt. I den forbindelse har Forskerforbundet

kartlagt hvor mange som har søkt, hvor mange som har vurdert å søke, og hvorfor de eventuelt ikke har søkt om midler. Undersøkelsen er bare besvart av medlemmer som har mulighet til å søke om forskningsmidler som del av sin stilling.

– PARADOKS

Ifølge undersøkelsen har en tredjedel av respondentene søkt om midler fra EUs ramme-

program. 27 prosent har ikke søkt, men har vurdert det. 40 prosent har aldri vurdert å søke.

– Det er et paradoks siden det er et system med veldig mye penger å søke om, og der det er høyere sannsynlighet for å nå igjennom enn i mange av de nasjonale støtteordningene, sier Berg, som er avdelingssjef for fagpolitisk avdeling i Forskerforbundet.

Undersøkelsen viser at nærmere 60 prosent

FOTO: ANNE ELISABETH NÆSS

■ Mange av dem som har fått forskningsmidler fra EU, vil ikke søke igjen. Forskningsrådet lover enklere system for Horisont 2020.

av den tredjedelen som har søkt om midler fra rammeprogrammet, har fått gjennomslag. Men av dem som har fått gjennomslag, oppgir så mye som 22,7 prosent at de ikke vurderer å søke igjen. Det er særlig oppfatningen om at søknadssystemet er for komplisert og omfattende, som oppgis som hovedårsaker. Forskerne som har hatt mest med EU-systemet å gjøre, svarer også i størst grad at systemet er komplisert. I gruppen som ikke har vurdert å søke, oppgir 63 prosent dette som årsak, mens andelen har økt til 77 prosent blant dem som har vurdert eller planlagt å søke. Blant dem som har søkt, men ikke vil gjøre det igjen, svarer så mye som 86 prosent at systemet er komplisert. Selv blant dem som oppgir at de vil søke igjen, peker 91 prosent på at systemet er svært omfattende og krever mer enn nasjonale konkurransearenaer.

MANGE TRENGER ET PUFF

Den andre viktige hovedårsaken blant respondentene er at arbeidet med søknadene innebærer for store indirekte kostnader. Også her øker andelen fra gruppen som ikke har vurdert å søke (61 prosent), til dem som har vurdert/planlagt en søknad (75 prosent) og til dem som faktisk har søkt (86 prosent).

Blant dem som ikke har vurdert å søke, er også manglende internasjonal forskernettverk oppgitt som en sentral årsak. 60,8 prosent oppgir dette som en av hovedgrunnene til at de ikke har søkt.

Berg mener tilbakemeldingene bør være et godt grunnlag for å jobbe for å motivere flere til å søke.

– Svarene tyder på at det er nødvendig med tiltak som gjør det lettere å trenge igjennom de formelle og praktiske hindringene frem mot å levere en søknad, samt at omkostningene som er knyttet til en søknad, ikke svarer seg i forhold til muligheten for å få finansiering. Tallene tyder på at en god strategi vil få mange flere til å søke. Det er mange som ligger i løypa for å søke og kanskje trenger et siste puff, sier han.

– VI GJØR IKKE NOK

I Norges forskningsråd jobbes det nettopp med å gi norske forskere det puffet. Internasjonal direktør Kristin Danielsen og spesialrådgiver Christopher Lech lover at Horisont 2020, arvta-keren etter EUs 7. rammeprogram, legger opp til langt enklere søknadsprosesser.

– I det 7. rammeprogrammet var det veldig snevert beskrevet forskningsbestillinger. I det nye programmet er temaene mye bredere definert, hvor forskerne kan finne sine egne innovative løsningsforslag. Søknadsbehandlingstiden skal også kuttes ned, og kontraktsforhandlingene og rapporteringene skal forenkles, sier Christopher Lech.

– Noe som er interessant, og som kan gi oss noe å tenke på, er at så mange oppgir at de mangler internasjonalt nettverk, sier Kristin Danielsen.

– Vi har støtteprogrammer for deltakelse

FOTO: LINDA BOURNANE ENGELBERTH

■ – Det er et paradoks at ikke flere søker om forskningsmidler fra EU, sier Bjørn T. Berg.

FOTO: FORSKNINGSRÅDET

■ – Kanskje må vi inn med lønnsmidler for å få de gode forskerne til å søke en gang til, sier Kristin Danielsen.

i internasjonale nettverk, men dette skaper spørsmål om vi er internasjonale nok, og om vi stimulerer nok til internasjonal mobilitet blant doktorgradskandidater slik at de har et nettverk når de er ferdig utdannede forskere. Burde det for eksempel være et krav om et år i utlandet som en del av doktorgraden? Tydeligvis gjør vi ikke nok når de svarer som de gjør, sier Danielsen.

Mange peker også på at søknadsprosessene er krevende. Men hvor lett skal det være å skrive en søknad for å få forskningsmidler på europeisk nivå? Danielsen svarer slik:

– At det er krevende å skrive en søknad, skulle bare mangle. Det er store prosjekter, og kommisjonen må sikre seg at det er de best kvalifiserte som får støtte. Samtidig er det viktig at institusjonene bygger opp kompetente støtteapparat som hjelper forskerne med å skrive søknader. Mye har også skjedd innenfor dette området, og vi ser nå at de fleste institusjoner er i ferd med å bygge opp slike støtteapparat.

OVERRASKENDE HØYT TALL

At så mye som 40 prosent av respondentene ikke har søkt eller vurdert å søke, syns Daniel- sen er for høyt.

– Det er et overraskende høyt tall, og det viser at det er en jobb å gjøre fremdeles. Men det ligger et potensial i at det er 40 prosent som svarer dette. Spørsmålet blir da hvordan vi kan få tak i dem, og hvordan vi kan vise at det er mulig for dem å få finansiering.

– Kan det ikke også være en oppfatning om at EUs forskningsprogram er såpass avansert og ikke passer for alle norske forskere?

– Det er ikke veldig mange som ikke vil finne noe som er interessant for sin forskning. Det er et tilbud til 99 prosent av norske forskere. Hvis du mener at de norske forskerne ikke holder god nok kvalitet, kan jeg bare si at jeg håper det ikke er tilfellet. Vi må ha en kvalitet blant våre forskere som gjør at de er i stand til å søke rammeprogrammet, og i stand til å vinne, sier Danielsen.

GJENNOMGÅR INSENTIVORDNINGER

Forskningsrådet fokuserer i år spesielt på insentivordninger for å gjøre flere i stand til å kunne søke forskningsmidler utenfor Norge. I tillegg til å kurse forskningsmiljøer i å skrive søknader, må også talentfulle forskere som ikke når helt opp hjelpes videre frem, mener Danielsen.

– Vi jobber nå med å vurdere om insentivordningene våre er gode nok. Hvis en ung forsker søker det som heter «starting grant», og ikke når opp, vil vedkommende gi opp eller prøve igjen. For eksempel kan man lage en støtteordning som gjør at vedkommende kan jobbe videre med søknaden og søke igjen. Vi vurderer nå hvordan skal vi få de gode forskerne til å søke en gang til. Kanskje må vi inn med lønnsmidler ett år. Dette er noe vi kan vurdere.

Et slikt forslag får støtte i Forskerforbundets innspill til strategi for deltakelse i Horisont 2020. Forbundet trekker blant annet frem at det må settes av tid og ressurser så norske forskere får deltatt i søknadsprosessene.

– Det er ikke sikkert at det skal så mye til for å få langt flere til å søke enn i dag. 27 prosent sier at de ikke har søkt, men at de har vurdert det eller jobber med planer. Det burde være den letteste gruppen å mobilisere. De har også to tydelige tilbakemeldinger: Søknadsprosessen er for komplisert og har for store indirekte kostnader knyttet til seg. Det er det viktigste en strategi må ta tak i, sier Bjørn T. Berg.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

– ET NEDERLAG

– Alle snakker om tverrfaglighet, men i praksis blir det stadig vanskeligere å få til, sier tekstilforsker ved Sifo. Nå legges laboratoriet ned.

– Vi opplever dette som et nederlag. Vi har forsøkt å finne andre løsninger for laboratoriet i form av eksterne samarbeidspartnere, men må bare innse at vi ikke har lyktes, sier Arne Dulsrud. Han direktør ved Statens institutt for forbruksforskning (Sifo).

LANGE TRADISJONER

Helt siden starten tidlig i 1970-årene har samfunnsvitere jobbet sammen med naturvitere og teknologer om produkttesting ved Sifos laboratorium. I instituttets mandat heter det at utgangspunktet for virksomheten skal være å fremskaffe kunnskap som er til nytte for forbrukerne.

I laboratoriet som nå legges ned, har det funnes en rekke ulike innretninger som blant annet har vært brukt i testing av tekstiler: rad på rad med vaskemaskiner, apparater som tester slitestyrke, fargeholdbarhet og lignende.

– Det er paradoksalt at tverrfaglighet i teorien settes på dagsordenen, men i praksis gjøres stadig vanskeligere, sier Ingun Grimstad Klepp. Hun er etnolog, men har brukt laboratoriet flittig i sin forskning på tekstiler (se egen sak side 28–31). Det er da også hennes avdeling, Teknologi og miljø, som først og fremst kommer til å merke at det blir endringer.

– Det snakkes så mye om at man ønsker samarbeid på tvers av disiplinene. Vi hører stadig om at vi trenger naturvitenskap og ingeniører. Men det snakkes ikke om *hva* ingeniørene skal kunne noe om. Klær angår alle mennesker, og likevel er den manglende tilgangen på kunnskap stor både i industrien, hos forbrukerne, myndighetene og i næringslivet, sier Klepp. Hun mener at den tekstiltekniske kompetansen og tekstilingeniørenes arbeid ikke blir betraktet som *kritisk kunnskap*.

– Nå når laboratoriet her forsvinner, blir vi ute av stand til å møte utfordringene som stadig nye produkter, stadig ny markedsføring og et allment ønske om å legge om til et mer bærekraftig og etisk forsvarlig tekstilforbruk, skaper.

– STADIG HØYERE KRAV

Klepp tenker at hun nå må jobbe på en annen måte framover.

– Enten må jeg finne et annet sted å være, med andre samarbeidspartnere, eller jeg må rett og slett slutte med denne formen for forskning. Uansett innebærer dette en endring i potensialet til de prosjektene vi kan ha her ved Sifo.

Det medfører også at tre stillinger ved laboratoriet forsvinner, noe direktør Dulsrud sier de jobber med å finne løsninger på.

FOTO: ANNE ELISABETH NÆSS

■ Holder disse tekstilene det vi loves? Nå må tekstilforsker Ingun Grimstad Klepp finne andre steder å sjekke det.

Dulsrud forteller om utviklingen som har funnet sted de siste årene, med stadig flere standardiserte tester som skal oppfylle de stadig strengere kravene i Norsk standard.

– Laboratoriet må fortløpende akkrediteres for at vi skal kunne oppfylle kundenes krav om å følge disse standardene. Skal vi få til det, vil det gå med nesten et årsverk her bare til å kontrollere oss selv. Det krever i sin tur økt volum på testvirksomheten vår for å øke inntektene, og det har vi ikke fått til. Samtidig må vi forholde oss til en ny regjering som har som mål å kutte utgifter. Det merket vi allerede i år med et kutt på tre millioner i basisbevilgningen. Det er klart det svir.

FOTO: ILA C. HENDEL

■ – Det er ikke økonomisk forsvarlig for Sifo å fortsette laboratorievirksomheten, sier Ronny Røste, politisk rådgiver i BLD.

– IKKE ØKONOMISK FORSVARLIG

Sifo er et statlig forvaltningsorgan underlagt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD). Det finansieres gjennom en grunnbevilgning og prosjekttinntekter. I 2005 ba departementet Forskningsrådet om å evaluere virksomheten ved Sifo. I rapporten ble det pekt på at laboratoriet konkurrerer med store internasjonale laboratorier, og at det er vanskelig å konkurrere med dem både når det gjelder pris og hvilke tjenester som tilbys.

Det ble også vist til at Sifo har hatt en uttalt målsetting om å trekke laboratoriet nærmere inn i instituttets øvrige virksomhet, men at man bare hadde fått til dette i et fåtall tilfeller.

– Vi har sett at det ikke har vært økonomisk forsvarlig å ha et eget laboratorium stående ved Sifo for å kunne drive vareteknisk testing etter som omfanget av slik testing har vært veldig lite de siste årene.

Det sier politisk rådgiver Ronny Røste i BLD.

– Spørsmålet om å avvikle laboratoriet var en sak vi arvet fra den forrige regjeringen. I 2011 konkluderte en rapport om at videre drift frarådes da testvirksomheten ikke har stor nok nytte for Sifos øvrige forskning. Vi har valgt å følge disse anbefalingene og har utover det ikke gjort noen egne vurderinger av Sifos laboratorium. Det som har vært gjort av forskning her, er ting som kan gjøres andre steder, sier han.

➡ AV SIRI LINDSTAD

AV AKSEL KJÆR VIDNES
journalist i Forskerforum

En vei inn i forskningen

Forskerforbundet har begynt å gå bakveien inn i folks bevissthet.
Kanskje er det metoden for å redde medlemsveksten.

Utfordringene til en fagforening er konstante. Metodene for å møte dem, endrer seg. I stedet for å gå rett på må man noen ganger ta omveier for å nå målene. Når Forskerforbundet vil ha høyere lønn for sine medlemmer, en konstant utfordring, syter ikke leder Petter Aaslestad over at professorenes gjennomsnittslønn på 740 000 kroner (ifølge Statistisk sentralbyrå) er for lav. Han spiller på samfunnets behov og visjoner, sier ting som at «det blir vanskelig å bygge et kunnskapssamfunn med misfornøyde kunnskapsarbeidere». I stedet for bare å stille direkte krav tar Forskerforbundet veien om idésfæren: planter tanken i samfunnet om at «hjernekraften» må bygges opp. Konsekvensen på sikt, håper forbundet, er at norske forskere vil nyte godt også lønnsmessig av en politisk satsning på forskning og høyere utdanning.

Å oppnå resultater gjennom bakveier kan være et grep med overføringsverdi til flere områder enn lønnsvilkår. Medlemsveksten i Forskerforbundet er på vei ned. Siden 2008 har forbundet gått fra en årlig medlemsvekst på nesten 800 medlemmer i året til så vidt over 200 i 2013. Det er fortsatt vekst, men den er knapp, særlig med tanke på den økonomiske veksten som sektoren for forskning og høyere utdanning har opplevd de siste årene.

Medlemsrekruttering har derfor blitt en stadig viktigere sak for forbundet, og med god grunn. En fagforening har medlemsmassen som sitt viktigste våpen i kampen om plasser rundt forhandlingsbordene. Taper forbundet terreng i forhold til andre organisasjoner, taper medlemmene.

En hovedutfordring for Forskerforbundet er utmeldingsgraden. Mens nyrekrutteringen over tid holder et relativt jevnt nivå, melder flere seg ut enn tidligere. Tilbakemeldinger fra medlemmer som melder seg ut, tyder på

at pensjonsavgang og bytte av jobb til andre sektorer er hovedårsaker.

Å beholde pensjonister som medlemmer kan være ett ledd av en løsning, men det er ikke hele svaret. En arbeidstakerorganisasjon kan ikke primært basere sin rekrutteringsstrategi på å beholde medlemmer utenfor arbeidslivet. Antallet nye medlemmer må også øke, og det må skje i andre enden av aldersspennet. Derfor har forskernes fagforening begynt å kaste sitt blikk på studentene.

Det kan virke som en håpløs taktikk for en fagforening som organiserer de høyest utdannede, de med lengst ansiennitet i akademien. Mens andre fagforeninger kan tilby en profesjonstilhørighet og identitet selv for studenter, er Forskerforbundets inngang et ansettelsesforhold innen akademien. Forskeridentiteten som ligger i navnet, er fjernt fra studentidentiteten, uansett hvor forskningsbasert utdanningene hevdes å være. Likevel er studentene en mulig rekrutteringsbase. Spørsmålet er hva Forskerforbundet kan tilby som ingen andre tilbyr.

For tre år siden gjennomførte Forskerforum en spørreundersøkelse blant norske studenter om de kunne tenke seg en karriere som forsker.

41 prosent svarte positivt. Men skjønte de hva det innebar?

– Vi har jo emner som baserer seg på forskning. Men jeg har ikke fått et helt klart inntrykk av hva forskning er, sa en av studentene vi pratet med.

Fra alle hold fikk vi tilbakemelding om at universitetene gjør svært lite for å promotere forskningen som en mulig karrierevei. Når universitetene ikke tar ansvar for å tegne kartet, hvem er vel bedre rustet enn et helt forbund av forskere?

Jeg tror det er på tide at Forskerforbundet tenker nytt også om rekrutteringen og tar litt mer kronglete veier mot mål enn en pamflett i hånda og løfter om gode forsikringsordninger.

En slik vei kan være «forskerskoler» for studenter – seminar for dem som er nysgjerrige på hvordan man blir forsker, både for å motivere og informere. Ved å benytte ressursene og erfaringene til egne medlemmer, kan man nå de mest ambisiøse studentene, hjelpe dem med å finne veien inn, og samtidig vise frem Forskerforbundet som et naturlig alternativ for de akademisk anlagte. Ikke minst kan Forskerforbundet fylle en rolle ingen andre ser ut til å ville ta.

Det er interessant å merke seg at en pilotundersøkelse ved NTNU om studentrekruttering til Forskerforbundet forslår et tilsvarende tiltak. «Mange opplever at veien til en akademisk stilling er lang, på tross av gode eksamensresultat. Hvordan skal man effektivt peile seg inn på en slik karriere? Her vil Forskerforbundet kunne stille med konkrete råd om hvordan studenter kan få innpass til stillinger ved universitetet», er et av forslagene i rapporten fra prosjektet.

For en organisasjon med få rette veier til medlemskap for studenter kan veien via studentenes egne visjoner kanskje være den raskeste.

«En arbeidstaker-
organisasjon kan ikke
primært basere sin
rekrutteringsstrategi på
å beholde medlemmer
utenfor arbeidslivet.»

DOKTORGRAD

NYORDNING GODT MOTTATT

Mer enn 200 offentlige virksomheter og ansatte har meldt interesse for det nye doktorgradsstudiet kalt offentlig sektor-ph.d., og mange ønsker å søke på ordningen, melder Forskningsrådet. Nær halvparten av de interesserte er kommuner eller fylkeskommuner. Både blant de offentlige virksomhetene og blant temaene de ønsker å forske på, er det stor bredde. – Responsen tyder på at vi kan få mange ph.d.-grader med stor relevans for offentlige aktører i årene framover, sier direktør Arvid Hallén i NFR.

FORMIDLING

Påskjønnnes for TV-stunt

■ Professor Frank Aarebrot (65) har fått 50 000 kroner i en ekstraordinær gave fra Universitetet i Bergen for sin maratonforelesning på NRK i forbindelse med grunnlovsjubileet. – Vi vil påskjønnne ham for fremragende formidling av forskning, spesielt etter det siste foredraget om norsk historie som ble en stor suksess, sier rektor Dag Rune Olsen til nrk.no. Han oppgir at Aarebrot planlegger å bruke pengene på en studietur til USA for å studere politikk og utvandring.

FOTO: EIRIK HELLAND URKE/STICKECC

FREMRAGENDE
UTDANNING– Uryddig
prosess

■ Nokut får kritikk fra dekan Frode Vartdal og professor Kristin Heggen ved Universitetet i Oslo etter utnevningen av tre nye Sentre for fremragende utdanning i fjor. Ingen av UiOs søknader nådde opp. – Prosessen har vært veldig uryddig, sier søknadsansvarlig Heggen til Uniforum. I en kommentar til Nokut hevder Vartdal blant annet at organet ikke fører etterprøvbare argumenter for sin vurdering, at prosessen ikke har vært profesjonell nok, og at ekspertpanelet ikke har forstått mandatet.

FORSKNINGSETIKK

Forsvarer oljeforskning

■ NTNU har vurdert de etiske dilemmaene ved petroleumsforskningen på oppfordring fra Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (Nent). Universitetet mener forskningen er etisk og miljømessig forsvarlig. – Vi mener petroleumsforskningen er et gode, også i forhold til klimaforskningen, skriver NTNU, ifølge Universitetsavisa. Alle universitetene skal nå redegjøre for omfanget av samarbeidet med oljeindustrien og hvilke forskningsetiske vurderinger som legges til grunn.

FOTO: FLICKR CC

MUSEUM

Privatarkiv får
pengestøtte

■ Kulturrådet har fordelt to millioner kroner til arbeid med privatarkiv i 16 museer. I alt kom det inn 52 søknader om til sammen 12,7 millioner kroner. – De fleste søknadene gjaldt tiltak som Kulturrådet vurderer som verdifulle, og tildelingene kan ikke på noen måte imøtekomme behov og forventninger, sier seksjonsleder Ranveig Gaustad. Blant annet fikk Vest-Telemark Museum støtte til arbeid med arkivet etter Norrøna fabrikk i Porsgrunn, og Stiftelsen Hringariki fikk midler til Thaulow-familiens arkiv.

UTDANNINGSKVALITET

Vil redusere
fagtilbudet

■ Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen ønsker å begrense antall fag med under 20 studenter i løpet av tre år, skriver Klassekampen. – Vi vil fortsette å dyrke mangfoldet i sektoren, og det skal alltid være plass til små og smale fag i høyere utdanning. At vi gir et signal om at det er ønskelig med minst 20 studenter på hvert undervisningstilbud, er verken et pålegg eller noe som overstyrrer ethvert annet argument. Det er først og fremst et middel for å nå målet om høy kvalitet, sier han.

FOTO: SMK

FORSKNINGSADMINISTRASJON

Senter for
forskerstøtte

■ Høgskolen i Østfold etablerer et forskningsadministrativt senter sammen med Østfoldforskning og Norwegian Centre of Expertise i Halden, ifølge hiof.no. Senteret skal identifisere prosjektmuligheter, gi bistand til forskere, kvalitetssikre søknads-skriving, samt sikre administrativ oppfølging og gjennomføring av prosjekter. – Vi ønsker at Østfold skal oppnå et større volum av og tilslag på prosjektsøknader, sier Audun Amundsen, prosjektleder for det nye Østfold forskningsadministrative senter.

Leder for herbariet, førsteamanuensis Charlotte Sletten Bjorå, viser ark med pressede planter. De håndskrevne tekstene på arkene digitaliseres av arbeidsledige i Finnmark.

FOTO: YNGVE MOGT/JUNO

DIGITALISERING

HERBARIUM SKAPER JOBBER

Når Norges største plantesamling skal digitaliseres, er det arbeidsledige i Finnmark som registrerer dataene. Det er Botanisk museum på Tøyen i Oslo som eier herbariet med mer enn en million pressede planter fra hele verden, skriver UiO-magasinet Apollon. Deler av samlingen gjøres nå tilgjengelig i en database, og dette vil forenkle forskning på materialet. Databasen lages av DigForsk, et selskap som digitaliserer arkiv og samlinger. DigForsk samarbeider med Nav om arbeidspraksis for Navs brukere.

PRISUTDELING

Tidenes yngste vinner

■ Språkforsker Terje Lohndal (28) ved NTNU er den yngste til å motta Nils Klim-prisen. Lohndal får prisen for en «imponerende akademisk løpebane» tross sin unge alder og for original og innovativ forskning. Prisen på 250 000 kroner deles ut til nordiske forskere under 35 år innen Holbergprisens fagfelt – humaniora, samfunnsvitenskap, juss og teologi. Selve Holbergprisen på 4,5 millioner kroner går til den britiske professoren Michael Cook for hans arbeid innen islamsk historie. Prisen deles ut 4. juni.

INTERNASJONALISERING

Hedmark og Harvard

■ Institutt for kunsthøgskole og informasjonsvitenskap ved Høgskolen i Hedmark skal samarbeide med forsknings- og undervisningsenheten MetaLab ved Harvard universitetet i USA. Sammen skal enhetene bygge opp en forskningslab kalt Gamification-lab. Her skal det undersøkes hvordan spillbasert mekanikk, estetikk og spilltenkning kan brukes for å engasjere folk, motivere handling, fremme læring og løse problemer, et forskningsfelt som anses som viktig for framtidens bruk av digitale medier, ifølge hihm.no.

SAMISK HØGSKOLE

– Videreutvikling truet

■ Sametingsrepresentant Johan Vasara (Ap) (bildet) er redd for at Samisk høgskole ikke vil få akkreditering som vitenskapelig høgskole med den nye regjeringen, og at dette vil true utviklingen av samisk høyere utdanning, melder nrk.no. Forslaget om akkreditering kom i rapporten «Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning» i 2012. Kunnskapsdepartementet mener blant annet at høgskolen må få flere studenter og få dem raskere gjennom før det kan bli snakk om oppgradering til vitenskapelig høgskole.

FOTO: FLICKR CC

SUPERSTJERNEN HELGA REFSUM

Helga Refsum, professor ved Universitetet i Oslo og gjesteprofessor ved Universitetet i Oxford, er en av verdens ledende forskere på B-vitaminer.

Da Refsum startet sin forskningskarriere fikk hun høre at hennes prosjekt på aminosyren homocystein var utdatert. Refsum syntes derimot at homocystein og B-vitaminene som bestemmer homocysteinnivået i blodet var et spennende forskningsfelt. I løpet av få år bidro hun til at forskere over hele verden startet med studier på B-vitaminer og homocystein som risikofaktor for nedsatt helsetilstand, sykdom og død.

Nylig har Refsum og medarbeidere vist at B-vitaminer som senker homocystein kan bremse utviklingen av hukommelsestap og Alzheimer. Refsum er også opptatt av fedme, og i samarbeid med Oxford, har hun identifisert nye lovende medikamenter for behandling av fedme. Refsum er blant Norges mest siterte kvinnelige forskere.

Det er på tide å anerkjenne Norges virkelige superstjerner. De er helter i vår tid – de menneskene som gjennom sitt samvittighetsfulle, harde og vanskelige arbeid har løst noen av verdens største mysterier, forebygget og kurert sykdom og økt vår forståelse av naturen og universet. De har holdt liv i undringen i vår kultur og gjort den matnyttig.

MED HJERNEKRAFT SKAL FREMTIDEN SKAPES
www.hjernekraftverk.no

**HJERNE
KRAFT
VERK**

Feltarbeid i Malawi i samband med eit forskingsprosjekt om vaksinerings av born ved Senter for utvikling og miljø. (Foto: Kristin Alfsen, SUM)

Ut i verda – men kvar?

Forskingssamarbeid med u-land kan medføre
eit val mellom kvalitet og idealisme.

AV KJERSTIN GJENGEDAL

I februar var leiarar ved dei to etiopiske universiteta Hawassa og Mekelle på vitjing til Norad for å diskutere NORHED-programmet.

Norsk forskning skal bli meir internasjonal. Frå stortingsmeldingane om forskning til institusjonane sine eigne strategidokument kan vi lese at internasjonalt samarbeid er naudsynt for å sikre kvaliteten i norsk forskning. Skal vi hevde oss, treng vi å bryne oss mot impulsar utanfrå, blir det sagt. Vi treng kunnskapen til dei andre. Men det ligg i korta at impulsane ikkje bør vere altfor eksotiske.

Det internasjonale nord

Nyleg lanserte Forskningsrådet ein rapport om forskningssamarbeid, basert på teljing av vitenskaplege artiklar. Råda om kven vi bør samarbeide meir med i framtida, likna ei liste over våre næraste naboar og beste vener, kulturelt og språkleg: USA, Storbritannia, Norden, Tyskland, Canada, Australia, Sveits, Nederland. Singapore var eit fargerikt innslag på eit kart der forskingskvalitet er noko som finst i land med ein kvit folkesetnad med gode engelskkunnskapar.

Samstundes er det brei semje om at Noreg også skal drive forskningssamarbeid med land i

det globale sør. Men her er det andre grunngevingar som rår i strategidokumenta: Noreg har ei plikt til å dele kunnskap, hjelpe fattige land inn på den globale kunnskapsarenaen og stimulere til økonomisk vekst og utvikling. Vi skal vere med på å løyse «globale utfordringar». Men at slike samarbeid skal resultere i høgare forskingskvalitet, verkar det ikkje som nokon ventar.

Må ein forskar som prøver å tilpasse seg internasjonaliseringsmantraet, verkeleg velje mellom forskingskvalitet og utviklingsomsyn?

Frå bistand til forskning

Internasjonalisering spring ut av subtile samspel mellom personlege interesser og relasjonar, faglege prioriteringar, moglege finansieringskjelder og politisk styring. Skal eit samarbeid bere frukter over lang tid, krev det at institusjonen tek sin del av ansvaret for kontinuiteten i samarbeidet. Det har vore tilfellet i det over 20 år lange samarbeidet mellom Universitetet i Agder og Universitas Gadjah Mada i Indonesia.

I starten av 1990-åra var Agder distriktshøgskule på leit etter ein eigna studietur-destinasjon for studentane på utviklingsstudiet. Sri Lanka

var blitt for utrygt, og det var blitt for mange studentar til at alle kunne reise til Tanzania. Valet fall på Indonesia. Kontakten med Universitas Gadjah Mada på Java vart oppretta i 1992, og utvikla seg frå studieturar til utvekslingsprogram for økonomistudentar og vidare til samarbeid om forskning. Det har mellom anna resultert i opp mot femti artiklar i internasjonale tidsskrift.

Større volum med bistandspengar

– Då regimet til general Suharto fall i 1998, vart det brått mogleg å søke bistandsmidlar til forskning og studentutveksling. Tidlegare kunne eg og nokre få andre utnytte våre gode kontaktar ved Gadjah Mada til å gjere litt forskingsarbeid når vi likevel var der. Men med bistandsmidlar kunne vi auke aktiviteten og drive forskningssamarbeid innanfor økonomi, samfunnsvitskap og teknologi, fortel professor Stein Kristiansen ved det som i dag er Universitetet i Agder.

I åra som har gått, har samarbeidet endra seg. Både norske og indonesiske styresmakter er blitt mykje meir opptekne av å måle og krevje kvalitet i form av internasjonal publisering. Men når løyvingar kjem over bistandsbudsjettet, blir

FOTO: GRV TINA TINDE/NORAD

FOTO: YUDI TIRTA

Stein Kristiansen har i over tjue år samarbeidd med forskarar i Indonesia.

det også kravd at aktiviteten skal leie til utvikling, til dømes redusert fattigdom eller betre styresett.

– Eg trur ikkje det er noko problem å kombinere forskingskvalitet og utviklingsomsyn. Bistandspengar skal sjølvstøtt primært brukast på ein måte som gjev utvikling, men akademisk kvalitet er også viktig som eit mål på det vi gjer, og som eit middel til å få gjennomslag i samfunnet, seier Kristiansen.

Bistand først

All forskning treng pengar, og når norske forskarar vil samarbeide utanfor den vestlege verda, finst pengane primært på bistandsbudsjettet. Dei største summene kjem direkte frå direktoratet for utviklingssamarbeid, Norad. I tillegg kanaliserer Norad ein del pengar via Forskingsrådet. Skilnaden mellom dei to ligg i

nettopp vekt på forskingskvalitet.

– Her i Norad har forskning kome svært høgt på agendaen. Vi treng kunnskap om det vi vil forandre, seier Edle Hamre.

Ho leier Seksjon for forskning, innovasjon og høgare utdanning i Norad. Den siste tida har ho vore oppteken med Norad sitt nye program for høgare utdanning og forskning, NORHED (The Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development). NORHED er eit bistandsprogram som skal styrke forskings- og utdanningskapasiteten til utdanningsinstitusjonar i låg- og mellominntektsland gjennom partnerskap med norske institusjonar. Dei første avtalane vart inngåtte før jul i fjor.

– Forskingskvalitet er også eit mål, men berre eitt av mange kriterium. Vi har ikkje noko krav

om sampublisering av artiklar mellom norske forskarar og forskarar i utviklingsland, men publisering er ein av indikatorane vi måler, seier Hamre.

Farleg å fire på kvalitet

Når pengane kjem via Forskingsrådet, er det derimot forskingskvalitet som er det viktigaste kriteriet, same kven ein vil samarbeide med. Bistandspengane Forskingsrådet deler ut, går både til forskning som er direkte retta mot land i det globale sør, og til å stimulere til at forskarar i sør vert inkluderte i Forskingsrådet sine program generelt.

– Norad krev også relevans for dei midlane vi administrerer for dei. Men ingenting er farlegare enn forskning med høg relevans, men låg kvalitet. Dei prosjekta som ikkje når opp når det gjeld kvalitet, vil ikkje eingong vere aktuelle i vurderinga av relevans, seier spesialrådgjevar Inger-Ann Ulstein i Forskingsrådet.

Ho vedgår at det kan vere vanskeleg å ta omsyn til alt.

– I nokre tilfelle er ein stor del av bistandsmidlane øyremerkte til bruk i sør, men skal det vere samarbeid, så treng jo den norske part-

– Ingenting er farlegare enn forskning med høg relevans, men låg kvalitet.

INGER-ANN ULSTEIN

FOTO: SVERRE OLE PRØNEN, UiB

I 2013 drog dåverande rektor Sigmund Grønmo ved Universitetet i Bergen til Uganda for å feire 25 års samarbeid med Makerere University.

– Dersom kvalitet er noko som er publisert i eit internasjonalt topp-tidsskrift, så kan det nesten aldri nyttast av avgjerdstakarar.

DESMOND McNEILL

FOTO: KJERSTIN GJENGEDAL

– Søknadane til NORHED-programmet viser at forskarar er svært engasjerte i landa dei har prosjekt i, seier Edle Hamre.

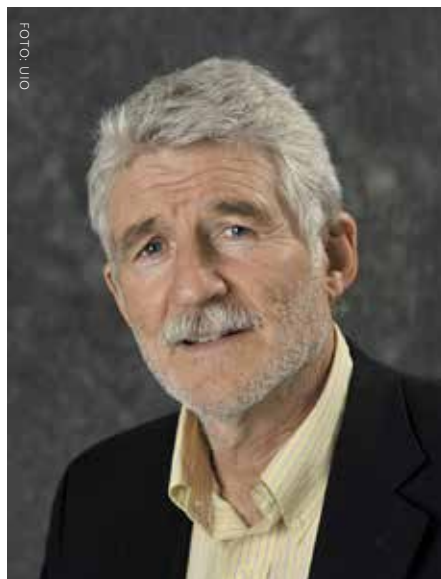

FOTO: UiO

– Som forskar er det bra å kome seg litt vekk frå det vanlege, men det finst ikkje toppuniversitet i alle land, seier Desmond McNeill.

FOTO: KJERSTIN GJENGEDAL

– Ein må vere av ein spesiell type for å samarbeide i utviklingsland. Det krev nyfikne og genuin interesse, meiner Tanja Winther.

naren også pengar til sine aktiviteter her. Den fordelingsbrøken vi er pålagde, kan av og til vere ei utfordring for samarbeidet.

Så kor mykje forskingskvalitet kan ein håpe på når ein samarbeider utanfor det globale nord? Erfaringane er at det varierer.

Vanskeleg i Afrika

– I India og fleire land i Latin-Amerika har vi ingen problem med å finne flinke folk. I Afrika er det svært vanskeleg, seier forskingsleiar Desmond McNeill ved det tverrfaglege Senter for utvikling og miljø (SUM) ved Universitetet i Oslo.

– Det finst flinke forskarar i Afrika, men mange flyttar utanlands, og dei som blir verande, har for mykje å gjere. Dersom ein berre er oppteken av kvalitet, er det eit avgrensa tal på universitet utanfor den vestlege verda som er interessante. Men ein må også hugse at forskingskvalitet varierer veldig i det globale nord.

McNeill sine røynsler blir stadfesta av det Norad-støtta Centre for Higher Education Transformation (CHET) i Sør-Afrika. Senteret studerer kunnskapsproduksjon i Afrika, og rapportane herifrå fortel at afrikanske universitet i det store og heile ikkje medverkar til ny kunnskapsproduksjon av den typen universitetssektoren treng for å bli betre. CHET peikar på at afrikanske regjeringar forventar at universiteta skal utdanne funksjonærar til statsforvaltinga, og at bistandsaktørar forventar ein direkte og detaljstyrt samanheng mellom forskning og utvikling. Dei tek ikkje høgde for at samanhengen snarare er indirekte og langsiktig.

Samarbeid kan koste

– Vi har samarbeidd med forskarar i Afrika som var frustrerte over ikkje å kunne følge eigne faglege interesser, men måtte tilpasse seg forventningane frå Noreg. Dei opplever eit sterkt press om å publisere internasjonalt, men det er ikkje lett. Dei har lite tid, dei må følge krava som kjem med bistandspengane, og det finst andre subtile mekanismar som gjer at dei blir marginaliserte på den internasjonale forskingsarenaen, seier McNeill.

Dersom ein norsk forskar vil produsere god forskning i Afrika, kjem ein ofte ikkje utanom å samarbeide med lokale forskarar, fordi dei har viktig lokalkunnskap som ein sjølv ikkje har. Men ein skal vere klar over at samarbeidet kan koste, hevdar McNeill.

– Kanskje har ein samarbeidd i felt, og når tida kjem til å publisere, så leverer dei ikkje. Kva gjer ein då, spesielt no når det er så mykje fokusering på publikasjonspoeng? Er det rimeleg at eg skal dele poenga mine med fire andre dersom eg har skrive nesten heile artikkelen sjølv? Eller er det nok at ein legg inn eit «thanks to» på slutten? Så det er strukturelle problem i begge endar som kan gjere slike samarbeid frustrerande, seier han.

Tronge teljekant-rammer

Forskar Tanja Winther, også ved SUM, er involvert i eit tverrfagleg prosjekt som ser på korleis røynsler med småskala solcellekraftverk kan overførast frå Vest-Bengal i India til landsbygda

i Kenya.

– I solcelleprosjektet skriv vi saman med forskarar frå TERI i India, som er ein toppinstitusjon. Når det gjeld forskarar frå Afrika, er erfaringa mi at dei har problem med tid og kapasitet. Idealet er nok at forskningssamarbeid med utviklingsland skal styrast frå partnaren i sør, på deira premisser. Men alle ser også den pragmatiske sida av saka. Dersom det ikkje blir framdrift i prosjektet fordi dei afrikanske forskarane er opptekne med konsulentoppdrag for å tene pengar, så vil det jo ikkje skje noko. Men eg har også møtt afrikanske forskarar som prioriterer forskinga høgt, og eg er for tida spent på om eg får samarbeide om ein artikkel med Dr. Margaret Matinga frå Malawi, som er ein internasjonalt leiande forskar innanfor felte energi, helse og likestilling.

Den einsidige fokuseringa på kvalitet i form av publisering i utvalde tidsskrift kan gjere forskingsrammene for tronge, meiner ho. Sjølv har ho opplevd å publisere i ein kanal som gav poeng i teljekantsystemet, berre for å sjå at kanalen vart fjerna frå lista rett etterpå.

– Eg trur dei fleste innser at om vi skal tenkje på teljekantar heile tida, så blir ikkje forskinga så meningsfull, seier ho.

Eit utvida kvalitetsomgrep?

Norsk forskning er middelmåtig, kunne to svenske forskarar nyleg fortelje i ein rapport bestilt av Forskingsrådet. Det er for mykje politisk detaljstyring, og vitenskapleg dristig forskning blir ikkje oppmuntra. Klagemålet liknar til forveksling dei frustrasjonane som forskarar i utviklingsland slit med. Kanskje har forskarar i nord og sør ei felles interesse i dristigare forskning? Desmond McNeill meiner vi treng ein diskusjon om kvalitet og relevans i forskningssamarbeid.

– Dersom ein med kvalitet meiner noko som er publisert i eit internasjonalt topp-tidsskrift, så kan det nesten aldri nyttast av avgjerdstakarar. Det blir for komplekst og sofistikert. Faren er at ein kan falle mellom to stolar: at det som blir produsert, korkje er av topp kvalitet eller «relevant».

Må vite kva ein vil

Stein Kristiansen ved UiA er samd i at forskings-samarbeid har fleire dimensjonar. Er ein ute etter drahjelp for å heve sin eigen forskingskvalitet, er Gadjah Mada neppe rette typen partner, fordi det ikkje er økonomisk forsvarleg for forskarane der å bruke tida til å finpusse forskingsartiklar når dei i staden kan ta inntektsgjevande oppdrag utanfor academia.

– Men for å få kontekstkompetanse og tilgang til feltarbeid er slikt samarbeid heilt avgjerande. Og det er billegare. Eg har nettopp

– Om vi skal tenkje på teljekantar heile tida, så blir ikkje forskinga så meningsfull.

TANJA WINTHER

gjort ei stor undersøking, vore i felt to stader og samla inn nesten tusen spørjeskjema, innanfor ei ramme på 150 000 kroner. I Noreg ville det ha kosta fem gonger så mykje, fortel han.

Interessa for å samarbeide med Indonesia har auka, og det kan også føre med seg uheldige konsekvensar som at utanlandske donorar overbyr kvarandre og skapar konkurransevriding i arbeidsmarknaden.

– No må UD og Norad tenkje på at dei må vekk frå dei beste universiteta på Java og heller syte for ei kompetanseheving som tener folket, og som ikkje skapar sosial og geografisk konsentrasjon av kunnskap og makt i sentrum. Dersom Noreg ønskjer ei spreiding av gevinsten ved bistand, må styresmaktene gje insentiv for at norske institusjonar skal samarbeide med akademisk mindre interessante institusjonar i periferien i Indonesia, seier Kristiansen. ■

Kva er motivasjonen din for å samarbeide internasjonalt?

PETER ANDERSEN
Førsteamanuensis, Institutt for geografi, UiB

– Fattigdomsaspektet har vore motiverande for forskinga mi, men det er kostnader ved å forske i utviklingsland. Pengane og prestisjen følger tema knytt til den rike delen av verda, i dei fleste fag.

CARITA AUGUSTSSON
Førsteamanuensis, Institutt for petroleums-teknologi, UiS

– Eg vil gjerne samarbeide med nokon som kjenner metoden eller området eg er interessert i. Personkjem i er viktig, det fungerer ikkje utan.

HENRIK SVENSEN
Forskar, Senter for jordens utvikling og dynamikk, UiO

– Samarbeid kan oppstå når ein får god kontakt med folk. For meg er amerikanske forskingsmiljø fagleg interessante, men dei held seg mykje til kvarandre, så ein må aktivt oppsøke dei.

AFRIKA

RESIRKULERT HJERNEFLUKT

Afrikanskfødte forskere som bor og jobber i USA og Canada, skal få muligheten til å søke stipender for å gjennomføre vitenskapelige prosjekter ved universiteter i Afrika, skriver University World News. Diasporainitiativet støttes av Carnegie Corporation, og skal utlyse rundt 100 stipender fra juni 2014. Ordningen som i utgangspunktet skal vare i to år, har som mål å endre «hjerneflukt»-effekten – hvor afrikanske universiteter mister mange kloke hoder til utlandet – til «hjernesirkulasjon» ved at utflyttede forskere deler sin kunnskap i hjemlandet.

USA

Sender studentene ut

■ Om det blir flere amerikanske studenter å se på norske læresteder i årene fremover, kan årsaken være et program som blir lansert i disse dager. Det amerikanske instituttet for internasjonal utdanning har lansert en ordning som tar sikte på å doble antallet amerikanske studenter som reiser utenlands, til 600 000 innen 2020. Færre enn 10 prosent av amerikanske studenter tar deler av utdannelsen utenlands, skriver University World News. Til sammenlikning studerte rundt 14 prosent av norske studenter ved en institusjon i utlandet i 2013.

STORBRITANNIA

Oppretter Hawking-professorat

■ Cambridge universitet har opprettet et professorat i Stephen Hawkings navn. Medlemmer av universitetets styrende organ, Regent House, har stemt over opprettelsen, med 746 stemmer for og 606 stemmer mot. Stephen W. Hawking-professoratet i kosmologi har vært omstridt fordi stillingen vil bli lønnet langt høyere enn vanlige professorater. Donasjonene til professoratet kommer fra Avery-Tsui-fondet, og vil gi en lønn på tilsvarende 1,38 millioner kroner. Gjennomsnittlig lønn for en Cambridge-professor er rundt 790 000 kroner.

FOTO: FLICKR/CC

SVEITS

Kvoter rammer forskning

■ – Sveits klarer seg ikke selv. Mobiliteten og det internasjonale nærværet er en forutsetning for fremgangsrisk forskning. Det sier professor i forskningspolitikk ved Lunds universitet til fagbladet Universitetsläraren etter at Sveits vil innføre innvandringskvoter. I en folkeavstemning har Sveits besluttet å begrense innvandringen, som også vil kunne ramme samarbeid innen forskning, særlig med EU. Halvparten av forskerne i Sveits er i dag utenlandske, mens en tredjedel av sveitsiske forskere selv jobber i utlandet.

DANMARK

Gjenopptar sak om fusk

■ Den uredelighetsdømte forskeren Bente Klarlund Pedersen får sin sak gjenopptatt av Utvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed (UVVU), som er det danske organet for vurdering av forskningsjuks. UVVU konkluderte med at Pedersen hadde begått vitenskapelig uredelighet, en konklusjon som i utgangspunktet ikke kan ankes. Pedersen påviste imidlertid at organet hadde begått flere faktiske feil i sin vurdering. Pedersen har også gått til søksmål mot UVVU for å få rettens vurdering av sin sak, melder Weekendavisen.

PRESSEFOTO

VERDEN

Mindre til forskning

■ Ifølge tall fra EU-kommisjonen har de offentlige bevilgningene til forskning og utvikling i EU-landene gått ned siden 2009. De offentlige midlene til forskning er nå på 2002-nivå, skriver Tidningen Curie. Også i USA rammes forskningsmiljøene av budsjettkutt. National Institutes of Health og National Science Foundation rapporterer om en nedgang i føderale tilskudd på 16 prosent siden 2010. Det er den største nedgangen siden slutten av romkappløpet i 1970-åra.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

360 personer må slutte ved Aarhus universitet.

DANMARK

MASSEOPPSIGELSER VED UNIVERSITET

Aarhus universitet, Danmarks største med 40 000 studenter og 11 000 ansatte, står overfor omfattende oppsigelsesrunder. Totalt skal 360 stillinger fjernes. 162 har valgt frivillig avgang, mens anslagsvis 196 ansatte vil bli oppsagt, skriver danske Forskerforum. Universitetet skal spare inn tilsvarende 250 millioner norske kroner. Ifølge avisen Politiken skal 138 administrativt ansatte og 58 vitenskapelig ansatte bli oppsagt.

RUSSLAND

Strengere studentregler

■ Innen utgangen av 2014 vil kravene til utenlandske studenter i Russland bli skjerpet, skriver Russia & India Report. De nye reglene innebærer at internasjonale søkere må bruke et år på å lære russisk, matematikk og andre sentrale emner innenfor sin studieretning før de kan ta opptakseksamenen ved sitt ønskede universitet. Per i dag utgjør internasjonale studenter i Russland 2,5 prosent av studentmassen. Utdannings- og forskningsdepartementet ønsker at andelen skal stige til 6 prosent i 2015 og 10 prosent i 2018.

SVERIGE

Utdanningen kan devalueres

■ – I verste fall innebærer dette at verdien på svenske studenters eksamener devalueres internasjonalt. Det sier sjefsutreder ved Sveriges universitetslärarförbund Karin Åmossa. Bakgrunnen er at Sverige fra høsten 2014 blir utmeldt av The European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). Årsaken er at Sveriges system for kvalitetssikring av høyere utdanning ikke er blitt godkjent. Regjeringen har imidlertid gitt signaler om at den ikke kommer til å etterfølge ENQAs anbefalinger.

USA

Forsker 2.0

■ Biologisk forskning preges av stadig større datasett, som krever mer tverrfaglig samarbeid, skriver The Scientist. På grunn av økte datamengder må biologer i større grad enn tidligere samarbeide med IT-forskere og matematikere. Det har også ført til økt etterspørsel etter forskere med bakgrunn både fra biologi og programmering. The Scientist rapporterer om en økning i programmer ved amerikanske universiteter som utdanner forskere med kjennskap til både biologi, matematikk, programmering og ingeniørvitenskap.

FELTARBEID PÅ KONTORET

CARLA DAHL-JØRGENSEN | Professor i sosialantropologi ved NTNU i samtale med Bår Stenvik.
Foto: Ole Morten Melgård

«I dag arbeider sosialantropologene like gjerne i flernasjonale industrikonsern som ute i felten», lyder første setning i avsnittet om sosialantropologers jobbmuligheter på NTNUs nettsider. Det teknisk-naturvitenskapelige universitetet har tatt konsekvensen av disse sysselsettingsutsiktene, og tilbyr landets mest omfattende utdanning innen organisasjonsantropologi. Programmet er en del av et samarbeid kalt The Community of Organizational Anthropology (COA), en sammenslutning hvor også SINTEF og Statoil deltar.

Siden Carla Dahl-Jørgensens¹ professorat ble opprettet i forbindelse med denne satsningen i 2003, har hun hatt en sentral rolle i å bygge opp feltet i Trondheim. Hennes kontor på HF- og SVT-bastionen Dragvoll campus er imidlertid ikke synlig preget av teknologi og business. Bøker, ringpermer og papirbunker gir hyllene den klassiske akademiker-auraen, og én vegg er i antropologisk ånd satt av til håndskårede masker med morske uttrykk, formodentlig fra fjerne verdenshjørner.

Når jeg spør om instituttets vektlegging av organisasjonsantropologi, presiserer Dahl-Jørgensen umiddelbart at det startet før hennes tid, med professor Jan Brøgger.

– Han var interessert i å formidle kulturforståelse til næringslivsledere, og ikke minst til de mange ingeniørene i byen, og dette fikk Trondheim til å skille seg fra de andre instituttene i Norge.

Brøgger var i mange år en tydelig figur både i Trondheim og på den nasjonale arenaen. Han gjorde seg bemerket i antropologmiljøet gjennom sine tidvis konservative standpunkter og sin interesse for næringsliv og gründervirksomhet². Dahl-Jørgensen beskriver ham som igangsetteren av en langsom prosess, som blant annet innebar hans kjente bok *Kulturforståelse*, og at instituttet fikk ansvar for et kurs på Gløshaugen, campus for den gamle «Teknisk Høyskole»-delen av NTNU. Industrien kom også til hjelp i form av «det moderne Hydros far», Johan Holte, som var en god venn av Brøgger³. Industrimannen finansierte gaveprofessoratet som Carla Dahl-Jørgensen ble ansatt i.

– Brøggers mål var å få til et professorat innen «industriell antro-

– Jeg skulle ønske at flere ledere så det antropologiske perspektivet før de iverksatte tiltak.

pologi», men her på instituttet følte vi at det var mange andre viktige sektorer i Norge det ikke ville fange opp, for eksempel servicesektoren, så vi valgte å kalle det organisasjonsantropologi.

COAs nettside kan fortelle at emnene som studeres, for øyeblikket inkluderer prosesser i NAV, sikkerhet på fiskebåter og «avvik som kreative muligheter», så vel som håndtering av digital informasjon i oljebransjen.

– Mange av dem som har vært sentrale i COA-nettverket, har også vært innblandet i det teknologiske miljøet, både SINTEF eller Statoil, og en god del av prosjektene har vært knyttet til disse institusjonene, forklarer Dahl-Jørgensen.

– **Jeg ser for meg at disse miljøene og antropologene tradisjonelt har forskjellig innfallsvinkel til organisasjonslivet?**

– Fra et antropologisk ståsted har det primært vært en utfordring å få dem til å forstå at kultur ikke bare er en faktor som kan puttes i en boks. Organisasjonene tenker på kultur som noe man kan sette til side og «håndtere», og spør oss typisk om å finne én løsning, den *beste*. Bedrifter ønsker seg gjerne slike tiltak som trening, ergonomiske forhold, eller å slutte å røyke. Jeg sier ikke at det ikke er viktig, alt det er viktig – men da ser de bare på individet, ikke på de sosiale relasjonene som gir *mening*. Hvorfor vil de være på jobben i utgangspunktet, og hvorfor vil de ikke være der lenger? Det kan vi ikke forstå ut fra spørreskjema eller enkeltmennesket alene. Vi må være der sammen med dem over en lang periode, og forstå deres erfaringer og hverdagssituasjon, og der kommer det antropologiske perspektivet inn. Individene kommer ikke bare inn på en arbeidsplass fra ingensteds: De er mødre, de er døtre, de har familier og bor i et samfunn.

– **Så dere er opptatt av hvordan det sosiale påvirker individet?**

– Trening kan gjøre noe for fellesskapet, men da er det noe mer enn *kun* trening, man må forstå den personlige dynamikken som oppstår av trening, for eksempel hvis arbeidstakerne trener sammen om morgenen. Man kan tenke seg andre arbeidssteder der man bare sier «her får du et medlemskap på treningsstudio», og at noen opplever at de blir presset som individ til å trene, og føler seg enda mer mislykket.

Dahl-Jørgensen understreker også at det ikke er universelt at trening har flest positive assosiasjoner – bedre helse, velvære og samhold – slik det er i Norge.

1 Carla Dahl-Jørgensen er opprinnelig fra Nicaragua, og tok en ph.d. i sosialantropologi ved NTNU i 1993. Deretter jobbet hun som forsker ved SINTEF i ti år, før hun fikk sitt nåværende professorat ved NTNUs institutt for sosialantropologi i 2003. Hun forsker selv hovedsakelig på arbeidsmiljø og globalisering av arbeidslivet, og leder instituttets satsning på organisasjonsantropologi.

2 En interesse Brøgger forøvrig delte med sin mentor Fredrik Barth, den norske antropologgiganten som både reiste til fjerne strøk og var interessert i norske fiskebåter – et felt som er studert også av Dahl-Jørgensens studenter.

3 Jan Brøgger forfattet for øvrig vennens biografi: *Jordnær og visjonær. Johan B. Holte og Norsk Hydro* (2005).

– I en bedrift i utlandet kan trening for eksempel assosieres med klassebakgrunn. En antropologisk studie fra India påpekte at forakt for kroppsarbeid førte til mindre fysisk aktivitet blant personer med høyere sosial status, og dermed trente de mindre og slet med overvektsproblemer og diabetes. Andre steder segregeres kjønnene, og en norsk bedriftsleder kan ikke regne med å få alle arbeidstakerne til å trene sammen om morgenen, og han eller hun kan heller ikke gi alle ansatte medlemskap i samme treningsstudio når trening assosieres med klassebakgrunn.

Et annet eksempel Dahl-Jørgensen trekker fram, er innføring av karaktersystem for ansatte, noe som i en fersk avisartikkel ble omtalt i Statoil-sammenheng.

– Sånne verktøy er populære både i norske og internasjonale bedrifter – men vi vet at reaksjonene er basert på den kulturelle konteksten. Det som ofte skjer med slike verktøy, er at man setter i gang, så blir det motstand, og deretter prøver man å finne ut hva som gikk galt. Jeg skulle ønske at flere ledere så det antropologiske perspektivet før de iverksatte tiltak.

– Hva kan skje når slike systemer innføres og møter virkeligheten?

– En av mine ph.d.-studenter, Marte F. Giskeødegård, gjorde feltarbeid i et norskeid selskap med hovedkontor i Norge og regionale kontorer i USA og Argentina. I dette eksemplet benyttet lederne seg av et karaktersystem for å vurdere de ansattes innsats, med en skala fra en til sju. Selv om skalaen og karaktersystemet i utgangspunktet var «verdinøytrale og objektive», ble skalaene brukt på forskjellige måter. I USA var de vant til i større grad å bruke øvre delen av skalaen sammenlignet med Norge, noe de knyttet til en lignende praksis i de forskjellige skolesystemene. En europeisk leder sa at en amerikansk ansatt hadde blitt «veldig opprørt» da han fikk tilbake en vurdering som den europeiske lederen mente var god.

– Hvilke motsetninger finnes mellom den mer tradisjonelle antropologien og det dere driver med?

– Når man gjør feltarbeid på bedrifter, blir det oppfattet som noe litt annet enn det kjente antropologiske feltet, men vi *driver* faktisk med tradisjonell antropologi – vi har samme tilnærming som hvis vi skulle studere en landsby. Våre ph.d.-studenter har tilbrakt en god del tid på etnografisk feltarbeid, og de har vært til stede på for eksempel de båtene de har skrevet om. Vi har også vært opptatt av at vi skal gjøre forskningsprosjekt basert på forskerens interesse, og bedriftene har vært veldig åpne og latt antropologen drive med grunnforskning. Da er det ikke snakk om bestillingsstudier – det er viktig å skille mellom grunnforskning og oppdragsforskning. Prosjektene her har tatt utgangspunkt i grunnforskning, så vil tiden vise om de blir anvendt.

– Har du noen eksempler på hvordan antropologien kan komme til anvendelse?

– Vidar Hepsø foreslo en løsning på Statoils nye Rotvoll-kontor med «vannhull» hvor folk kunne ta seg en kaffe. Tanken var å få forskerne til å komme sammen og ta tak i ferske, nye ideer. Inntrykket mitt var at erfaringen var positiv. Men da er det viktig å huske at det samme tiltaket ikke nødvendigvis ville fungere i andre land.

Dahl-Jørgensen presiserer at antropologer har forsket på bedrifter i seksti år. Et av de mest kjente eksemplene er Hawthorne-prosjektet, der man prøvde ut forskjellige tiltak for å gjøre de ansatte mer produktive.⁴

– Så viste det seg at de jobbet fortere uansett hva man gjorde, rett og slett fordi de fikk oppmerksomhet gjennom studien og de uformelle sosiale relasjonene den medførte, noe som fikk navnet «Hawthorne-effekten». Funnet kategoriseres vanligvis under psykologi, til tross for at antropologen W. Lloyd Warner var en sentral deltaker – noen ganger

4 Et annet kjent eksempel stammer fra 1979: Antropologistudenten Lucy Suchman ble ansatt av kopimaskingiganten Xerox, og etter å ha studert brukernes interaksjon med de kompliserte maskinene, forsto hun at på tross av alle de avanserte funksjonene ville de fleste bare ta en enkel kopi, noe de slet med å få til. Takket være henne har alle Xerox-maskiner den dag i dag en stor, innbydende grønn knapp til akkurat dette formålet.

forsvinner det antropologiske fordi undersøkelsene er tverrfaglige.

– Hva kan antropologene avdekke som ellers kan bli oversett?

– Vi hadde et prosjekt hvor vi intervjuet polske leger. De snakket om hvordan polske sykehus ikke hadde endret seg etter murens fall, at de følte at de måtte fortsette å jobbe hardt i et stort hierarki, og at de manglet muligheter til faglig utvikling. Så kommer de til det norske systemet, de har med seg en praksis som de ikke kan bruke i dette landet, de har investert mye før de kommer hit, hele familien må lære seg norsk. La oss si at en av dem blir klassifisert som hardtarbeidende, ut fra lavt sykefravær og andre statistiske kriterier. Måleinstrumentene viser de enkelte faktorene: lavt sykefravær og høy tilhørighet. Men de sier ikke noe om hvorfor det er sånn. Som antropologer må vi se på det enkelte subjektets historie og motivasjon: De føler at de må jobbe enda hardere for å vise fram at de er flinke og at de fortjener å være her. Det kan være negativt for helsa i det lange løp, selv om det oppleves positivt på papiret.

– Men er det ikke også sånn at statistikk kan avsløre sannheter? I intervju vil alle si at de ønsker å ansette kvinner og fremmedkulturelle, og de tror det selv – men så viser tallene at de ikke gjør det.

– En ting vi gjør som antropologer, er å snakke med folk, men om man begynner å *observere* og bruke den antropologiske metoden fullt ut, vil man også se elementer av diskriminering. Men det vil alltid være interessant med statistiske bevis. Jeg mener ikke at våre metoder kan forstå et fenomen fullt ut, og da er vi tilbake til hvorfor jeg synes det er så viktig å samarbeide med andre folk, ikke bare samfunnsforskere, men medisiner og teknologer. Vi snakker veldig fint om tverrfaglighet, men vi har mye å gå på. Når vi samarbeider med andre, blir vi bedre

Dahl-Jørgensen har siden 2003 jobbet aktivt med å rekruttere og veilede ph.d.-kandidater til NTNUs satsning på organisasjonsantropologi.

– Det er en vanlig spøk at antropologen er mer opptatt av å delta på festen enn på møtet.

fagfolk – da blir min identitet som antropolog mer tydelig. I utlandet er det også stadig vanligere for antropologer å jobbe med næringslivet, og en reportasje i magasinet *The Atlantic Monthly* omtalte nylig det danskamerikanske firmaet Red, som utfører «etnografisk markedsanalyse», blant annet ved å observere enkelte målgruppers drikkevaner på oppdrag fra spritprodusenter, eller gjøre dybdeintervjuer med kvinner om kjøkkenvanene deres for å skaffe informasjon til hvitevareindustrien.⁵ Dahl-Jørgensen har også fått med seg saken.

– De sier at de har snakket med vedkommende i hjemmet i seks timer, og det er ikke nok, da er det ikke etnografisk arbeid. Mange av mine oppdrag på SINTEF hadde ikke økonomiske rammer til feltarbeid,

og da fikk jeg snakke med lederne i bare to timer. Det er en ulempe med oppdragsforskning: Man kan observere litt på seks timer, men det er ikke det samme – man får ikke den nærheten til mennesket som vi trenger.

– Jeg har forstått det som at noe av poenget med den antropologiske innfallsvinkelen er at enkelte ting er vanskelig å avdekke i en målrettet setting, hvor man bare skal «hente ut relevant informasjon»?

– Det er en vanlig spøk at antropologen er mer opptatt av å delta på festen enn på møtet. Men det er et viktig poeng at ingen arena er viktigere enn andre arenaer for en antropolog. Vi kan være opptatt av det som sies i en formell setting, vi kan sitte på de møtene og bli fortalt om det som er viktig for organisasjonen, om strategier og budsjetter og mål og visjoner. Men det antropologiske arbeidet fortsetter også når møtet er over: Vi noterer oss hvem som står og småprater, hvem som blir med på festen,⁶ og alt som sies uformelt.

– Takk for praten! Før jeg går må jeg spørre om disse flotte maskene på veggen, er de dine?

– Ja. Mannen min sa til meg at «du som er organisasjonsantropolog, må jo ha noen masker på veggene for å vise at du også er ordentlig antropolog». Så han begynte å kjøpe dem til meg fra sine reiser rundt i verden.

– Å, er han også antropolog?

– Nei, sier hun og ler. – Han er ingeniør. ■

5 Disney-konsernet har et eget team av antropologer ledet av «barnehviskeren» Kelly Peña, som ifølge en NY Times-artikkel i 2009 tilbrakte 18 måneder med å studere rommene til gutter mellom 6 og 14 og intervjue dem, for å gi selskapet en bedre fornemmelse av hvordan de skulle finstille produktene sine også for det ikke-prinsesseelskende kjønn.

6 I en interessant parallell skapte IT-firmaet Kvalito kontrovers i Trondheim da de i 2000 tilsynelatende sparket en kvinnelig medarbeider fordi hun ikke deltok på bedriftens fester. Ledelsen hadde tydeligvis fått med seg den antropologiske innsikten om at all interaksjon er viktig.

Forsker på folk flest

Hvorfor selger gulrøtter som aldri før, mens kålroten taper terreng? Helt siden 1930-årene har Norge hatt et eget forskningsinstitutt for hverdagslivet.

TEKST: SIRI LINDSTAD FOTO: ANNE ELISABETH NÆSS

Gulrøtter, mobiltelefoner samt Oslo kommunes avfallsposer har alle vært forsket på hos Sifo de siste årene.

PROSJEKT:
Materialitet og forbruk

FORSKERE:
Pål Strandbakken,
Nina Heidenstrøm og Ingun
Grimstad Klepp samt resten
av forskerne ved avdeling for
teknologi og miljø ved Sifo

METODE:
Natur- og samfunnsvitenskapelige
metoder i samspill

UUNNVÆRLIGE VERKTØY:
Laboratoriet og alle dets
innretninger, for eksempel
vaskemaskiner

– Som forbruksforskere fokuserer vi på hva folk faktisk gjør, ikke bare hva de tror eller sier at de gjør, sier Pål Strandbakken, Nina Heidenstrøm og Ingun Grimstad Klepp.

— Det er ikke vanene til de unge, hippe og rike vi er opptatt av, det som i medier kalles «trender». Vi forsker på forbruksvanene til de stygge, gamle og kjedelige, med andre ord: folk flest.

Sosiologene Pål Strandbakken og Nina Heidenstrøm samt etnolog Ingun Grimstad Klepp er tilknyttet avdelingen for teknologi og miljø ved Statens institutt for samfunnsforskning (Sifo). Sammen med en håndfull andre kollegaer ga de i fjor ut forskningsantologien *Hin-sides symbolverdi. Materialiteten i forbruket*.

– Antologien er resultatet av et internfinansiert satsingsområde der vi ville forsøke å gjøre noe fornuftig på emnet «materieell kultur», forteller Strandbakken.

Til å ta og føle på

La oss ta det med en gang, begrepet «materialitet». Hva mener tre ikke-naturvitere med det?

– Noen kniver skjærer bedre enn andre. Noen tekstiler holder bedre på fasongen etter å ha blitt vasket hundre ganger. Det å undersøke materialitet vil si å prøve å identifisere noen slike situasjoner hvor de objektive produkt-egenskapene gjør en forskjell, sier Strandbakken.

– Vi forsker på konkrete ting. Jeg har for eksempel klær og tekstiler som fagfelt, mens Pål har jobbet masse med hvitevarer. Det handler ikke bare om «ting», men også om det vi ikke kan se og ta på – endringer av DNA, nanopartikler og tilsvarende. Derfor trenger vi begrepet materialitet, sier Klepp.

Ihjellkokt og treete

SIFOs spede begynnelse var Statens forsøksvirksomhet i husstell fra 1936. I 1970 ble denne

virksomheten slått sammen med Statens veiledningskontor i heimstell til én institusjon med navnet Statens institutt for forbruksforskning (Sifo). Instituttet er et statlig forvaltningsorgan underlagt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og finansieres gjennom en grunnbevilgning og prosjekttinntekter.

Antologien de har gitt ut, bygger på ulike prosjekter som er blitt drevet ved Sifo de siste årene, hovedsakelig oppdragsforskning av ulik art. Ett av dem tar for seg våre forestillinger om kvaliteten på henholdsvis gulrøtter og kålrot og hvilke følger disse forestillingene får for vårt forbruk av disse grønnsakene. Begge har lenge vært en del av det norske kostholdet, samtidig som begge grønnsakene har måttet slåss mot fordommer om at de gjerne ender opp som «ihjellkokte» (gulrøtter) eller «treete» (kålrot).

Gulroten har imidlertid hatt en sterk vekst de siste årene, mens salget av kålrot har stagnert. Wokpanna har for eksempel bidratt til at gulroten kan ende opp sprø og fin på middags-tallerkenen, mens kålroten ikke på samme måte har fått hjelp til å styrke sin posisjon gjennom tekniske og praktiske nyvinninger på det norske kjøkkenet. Samtidig har norske bønder og leverandører gjort en innsats for gulroten, ved for eksempel å lansere små «knaskegulrøtter» som kan spises rett fra posen, mens kålroten

fortsatt selges bare som en stor knoll. Objektive produkttegenskaper og den sosiale konteksten som omgir dem, bidrar med andre ord til at en grønnsak får forrang foran en annen, selv om de i utgangspunktet begge er rotfrukter med gode ernæringsmessige kvaliteter.

– For femten–tjuen år siden hadde Toro en reklame for tomatsuppe som handlet om at slike posesupper er bra fordi de frigjør tid du kan bruke på å prate med ungene. Reklamen handlet med andre ord ikke om hva suppen var laget av, men om tid til omsorg – et sosialt fenomen. I dag hadde dette vært helt annerledes. Da hadde reklamen handlet om solmodne tomater og smak og næringsstoffer, sier Klepp.

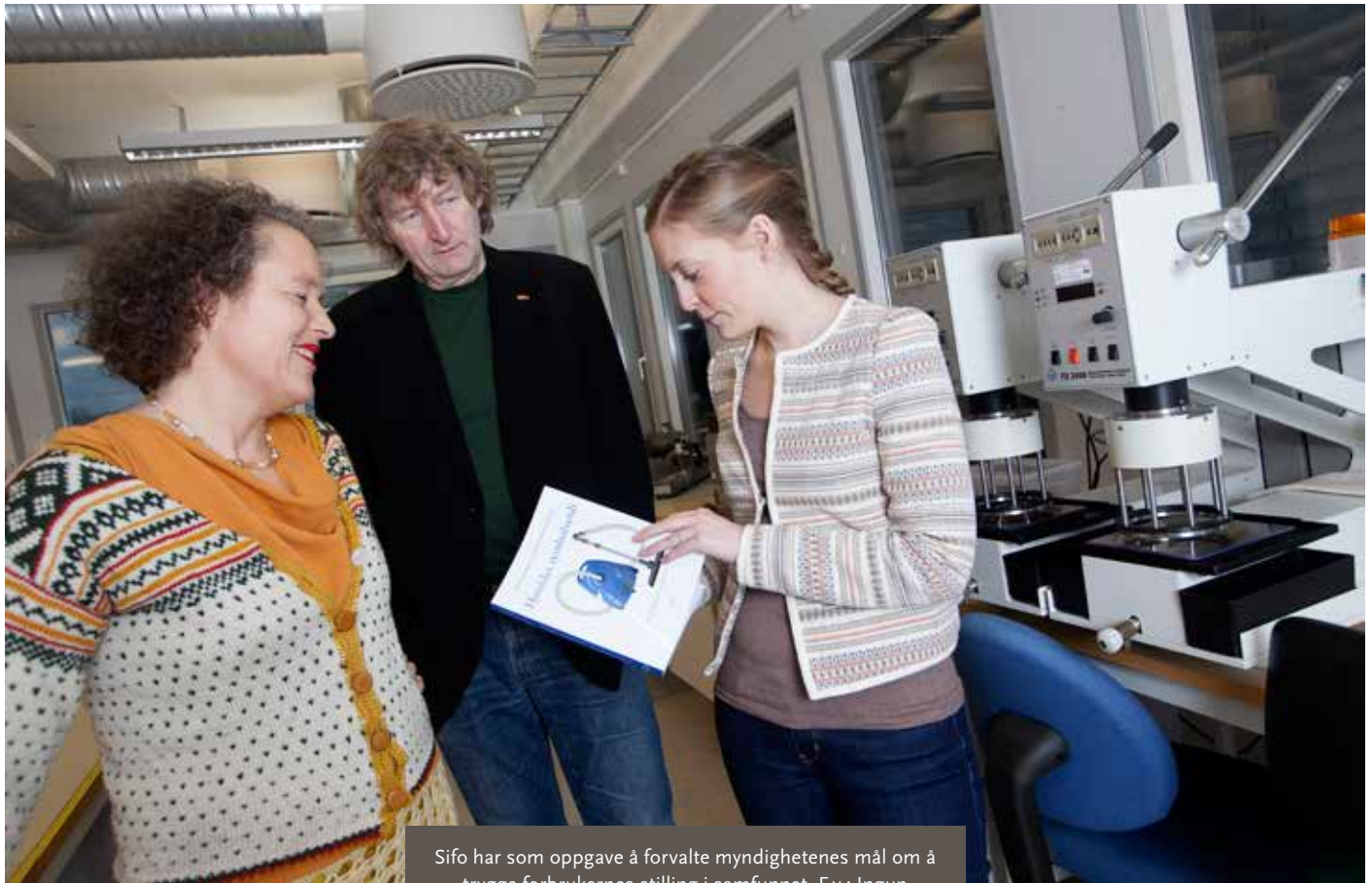
Dette kan kalles en rematerialisering, en fornyet interesse for det materielle. Det ser man blant annet på den økte oppmerksomheten rundt for eksempel lokalprodusert mat.

– Vi ser en lignende utvikling når det gjelder klær, som lenge har vært veldig styrt av markedsførernes forståelser av tekstiler. Da har det handlet om navn og merker. Men nå skimter vi en fornyet interesse for klær som materielle gjenstander, der forbrukerne er opptatt av råvarer, framstillingsprosesser, hvem som har laget dem, hvor lenge de varer og slike ting. Selve stoffligheten begynner å få verdi igjen, sier Klepp.

– Leser man den franske sosiologen Pierre Bourdieu, kan man få inntrykk av at verden er et dukketeater der menneskene bare spreller i strukturene.

– Lenge har det vært om å gjøre bare å spy ut klær. Nå ser vi en endring i holdningen til det materielle, sier Ingun Grimstad Klepp.

Sifo har som oppgave å forvalte myndighetenes mål om å trygge forbrukernes stilling i samfunnet. F.v.: Ingun Grimstad Klepp, Pål Strandbakken og Nina Heidenstrøm.

Umulige svar

«Praksisteori» er et annet begrep Sifo-forskerne gjør bruk av.

– Slik forsøker vi å komme unna denne strukturel/aktør-dikotomien som har fått dominere lenge. Leser man den franske sosiologen Pierre Bourdieu, kan man få inntrykk av at verden er et dukketeater der menneskene bare spreller i strukturene. Eller motsatt: Man kan lese de nyere tekstene av den britiske sosiologen Anthony Giddens og få inntrykk av at menneskene kan skape seg selv nærmest helt fritt etter innfallsmetoden. Alle skjønner vel at virkeligheten ligger et sted midt imellom, sier Strandbakken.

– Innenfor samfunnsfagene har det vært en veldig tiltro til at man kan spørre folk om konkrete problemstillinger og få relevante svar. Men skal det fungere, må man spørre om ting det er mulig å svare på. Det er for eksempel lite formålstjenlig å spørre folk om hvor mye klær de har, for det er noe man ikke vet, rett og slett fordi vi ikke tenker om klær som noe vi teller, sier Klepp.

Miljøforskning

At forbruksforskningen ved Sifo har vært så orientert mot det materielle, skyldes ifølge forskerne det tverrfaglige miljøet der instituttets laboratorium har vært et viktig møtepunkt. Her har naturvitere, teknologer og samfunnsvitere forsket sammen siden lenge før tverrfaglighet

ble et hedersord. (Se nyhetssak side 11.)

– En fellesnevner for oss i vår faggruppe er at vi er opptatt av miljøforskning, som i seg selv er og blir et tverrfaglig prosjekt, der både natur og samfunn må med, sier Klepp.

Avfallshåndtering, kjemikalier og energi- bruk er noe av det Sifo-forskerne jobber med.

– På nyhetene i dag fortalte de om en ny kjemikalietest som er gjort av mennesker, som viser at vi i dag har i oss over 300 ulike kjemikalier. En ting er at man i 1960-årene bare fant en tidel så mange kjemikalier i mennesker. En annen forskjell er at den gangen fikk folk i seg kjemikalier gjennom industriarbeidsplasser, mens vi i dag får dem i oss via produktene som omgir oss. Produktenes materialitet får med andre ord en følge for folk, og da er det viktig å ha muligheten til å undersøke dem, slik vi har hatt her ved Sifo, sier Klepp.

Når alt blir symboler

Mye av spesielt den sosiologisk forankrete forbruksforskningen har de siste tiårene fokusert sterkt på det symbolske og identitetsbyggende ved forbruk. Tingene sier noe om deg som gjør bruk av dem, mer enn de sier noe om tingene selv. En BMW-reklame fra noen år siden spiller nettopp på symbolverdien av bilen idet hovedbudskapet i reklamen er «For spesielt interesserte kan bilen også brukes som transportmiddel».

– Den symbolorienterte forbruksforskningen har vært veldig influert av Bourdieu og hans teorier om det symbolske. Vi hadde imidlertid lyst til å flytte oppmerksomheten tilbake til selve produktene, sier Strandbakken.

Han skrev i sin tid doktoravhandling om hvitevarers produktlevetid.

– Det er selvfølgelig også en symbolsk affære. Om du synes noe er en antikvit, vil du synes den er finere enn om du bare tenker at den er gammel og slitt. Så nei, du kommer ikke utenom det symbolske, men det betyr ikke at materialiteten ikke er viktig.

– Nå skal det sies at en rekke andre samfunns- og kulturfag har vært langt mer materielt orientert enn den sosiologiske forbruksforskningen. Selv kommer jeg fra etnologi, der nettopp materiell kultur utgjør en basis, sier Klepp.

– Vi ønsker å vise at det symbolske og det materielle er to sider som ikke kan skilles fra hverandre. Poenget er bare at den ene siden har fått veldig mye oppmerksomhet de siste årene, mens den andre siden har fått langt mindre. Med denne boka har vi lyst til å vise at Sifo gjennom årene i liten grad har drevet med forbruksforskning der symbolverdien var det viktigste, sier Heidenstrøm.

– «Vi var aldri postmoderne», skriver dere i innledningen ...?

– Ja, nettopp! ■

20 nøtter

BYAR I TOSPANN

- a) Kva for to norske byar blir på brev gjerne utstyrt med ein S og ein N, respektive, for å unngå feilsending?
- b) Kva for erkerivalar var det som utkjempa Peloponnesarkrigen?

- c) Kva for to byar – den eine med verft, den andre med hamn – kom i søkelyset verda over i samband med **Solidaritet-aksjonane i Polen** i 1980-åra?
- d) Kva for amerikanske byar blir kalla Twin Cities?
- e) Kva for hovudstader ligg rett overfor kvarandre ved Kongo-elva?

NORSKE UTDANNINGS-
INSTITUSJONAR

- a) Kva er det einaste norske universitetet der du kan studere hotellfag?

- b) Kva for høgskule hadde **Ole Hallesby** som ein av sine fire lærarar ved opninga i 1908?
- c) Kor ligg høgskulen som kallar seg «vitskapleg høgskule i logistikk»?
- d) Kva for større institusjon er den norske filmskulen ei avdeling av?
- e) Kva for høgskule er Thomas Thiis-Evensen professor ved?

MARIA

- a) Kven er dette?
- b) I kva for land heiter ei av fire kvinner Maria?
- c) Kven regjerte frå 1740 til 1780, under ei rekke ulike titlar, over store delar av Europa, og fekk 16 barn med mannen sin, som var tysk-romersk keisar?
- d) Kva for hebraisk namn er Maria ein latinsk og gresk variant av?

- e) Ei rekke skular, ikkje minst i India, følgjer i dag dei pedagogiske prinsippa til **Italias første kvinnelege lege**. Kva heitte ho?

SNØ OG IS

- a) Kva for land har både rekorden for største målte snødjupne, største årlege snøfall i snitt og for mest snørike storby?
- b) Kva kallast ei maskin som lagar snø ved å pulverisere vatn som dernest frys?
- c) Kva heiter juleplata Bugge Wesseltuft ga ut i 1997?
- d) Rim/frost blir danna ved såkalla deposisjon – kva vil det seie?
- e) Og kva kallast regn som passerer eit luftlag med minusgradar og fryr straks det når bakken?

SVAR:

BYAR I TOSPANN

- a) Kristiansand og Kristiansund
- b) Sparta og Aten
- c) Gdansk og Gdynia
- d) St. Paul og Minneapolis
- e) Brazzaville og Kinshasa

NORSKE UTDANNINGS-
INSTITUSJONAR

- a) Universitetet i Stavanger
- b) Det teologiske Menighets-fakultet
- c) I Molde
- d) Høgskulen i Lillehammer
- e) Arkitekt- og designhøgskulen i Oslo (men Arkitektthøgskulen er godkjend)

MARIA

- a) Maria Callas
- b) Spania
- c) Maria Teresa
- d) Miriam
- e) Maria Montessori

SNØ OG IS

- a) Japan
- b) Ein snøkanon
- c) *It's Snowing on my Piano*
- d) At ein gass, her vassdamp, går direkte over i fast form
- e) Underkjølt regn eller isregn

BENTE EIDE HÅHJEM

Medlem nummer 40184962 i Forskerforbundet

STILLING: Konsulent i arkivet ved Kystverkets hovedkontor i Ålesund

UTDANNING: Mastergrad i historie, NTNU

KARRIEREMÅL: Jeg skal jobbe i mange år framover og tenker at veien blir til mens man går.

Må ha pondus

– Hva jobber du med akkurat nå?

– I tillegg til daglige gjøremål som brukerstøtte gjennomgår vi arkivtjenestens styringssystem for å bedre og forenkle saksbehandling en i etaten.

– Hvor tenker du best?

– På løpetur, helst med musikk. Da får jeg strukturert tankene, enten det gjelder jobb eller privatliv. Løping hjelper på stress og dårlig humør også.

– Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?

– *A History of the Modern World* (1950) av Palmer, Colton & Kramer.

En klar og grei historiefremstilling, mye brukt som oppslagsverk under studiene.

– Hva skal til for å bli en god arkivar?

– Du skal være åpen for ny teknologi og kunne lover og regler. Du må ha litt pondus for å bli hørt, da det kan være vanskelig å få gjennomslag for arkivarbeid.

– Hva er tabu i ditt fag?

– Jeg vet ikke om det akkurat er tabu, men det er problematisk ikke å journalføre dokumenter, slik en offentlig etat skal.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?

– Grønne planter og tidvis opp-

hopning av kaffekopper. Dessverre ingen utsikt, annet enn mot bakgården. Noen må jo sitte på baksida òg.

– Ved hvilken institusjon i verden skulle du gjerne tilbrakt et arbeidsår?

– WWF (Verdens villmarksfond). Tiden må deles mellom kystvernarbeid på det norske kontoret, natur- og dyrevern i et u-land og hovedkontoret i Sveits.

– Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på?

– Siden jeg er bosatt i Ålesund, med et så stort og ekspanderende maritimt miljø, ville jeg valgt marinteknikk eller andre maritime fag.

– Om du var statsråd med ansvar for forskning og høyere utdanning, hvilket enkelttiltak ville du gjennomføre?

– Jeg ville ha innført arbeidspraksis for humsam-studenter så de forberedes på jobblivet etter studiene, samtidig som arbeidslivet kan oppdage deres kompetanse.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Jeg er godt fornøyd med dagens varierte stoff om andre fagfelt, men leser gjerne mer om de som er ferske arbeidstakere utenfor academia.

✦ AV ELIN HAVELIN REKDAL

Sitert:

«Ser du på cannabis-stoffene, har de navnene til professorene som syntetiserte dem for første gang.»

Det er flere veier til de akademiske høyder, ifølge avdelingsdirektør i Folkehelseinstituttet Liliana Bachs. (Morgenbladet)

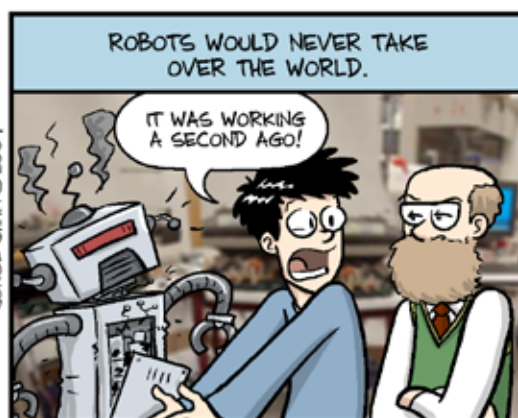
«Ingen vil uttale seg kritisk om de som betaler lønna. Man vil jo ikke risikere å miste finansieringen.»

Rektor ved Markedshøyskolen, Trond Blindheim, med skjult beskjed til sine ansatte da han advarte mot farene ved sponset forskning. (Universitas)

«Idrettsheltene gir oss fellesskapsfølelse og stolthet. Verdensledende forskning kan gi oss det samme.»

Om prorektor Anne Lise Fimreite ved Universitetet i Bergen med det ber om mer lycra i academia, er verdenstoppen kanskje best observert på avstand. (Dagens Næringsliv)

IF TV SCIENCE WAS MORE LIKE REAL SCIENCE

JORGE CHAM © 2009

WWW.PHDCOMICS.COM

Kjøpt tid

Viktig bok om spanninga mellom demokrati og kapitalisme i Europa.

Det svenske forlaget Daidalos omset og presenterer både dei klassiske tekstane i den europeiske intellektuelle humanistiske tradisjonen og viktige samtidige intellektuelle bidrag frå Skandinavia, Europa og USA. Slik er forlaget også eit bidrag til den norske akademiske og politiske offentlegheita, dersom vi evnar å løfte fram viktige intellektuelle arbeid som felles referansar i diskusjonen om vitale samfunnsproblem. Boka *Kjøpt tid*, skreven av den tyske sosiologen Wolfgang Streeck, omsett av Joachim Retzlaff, er eit eitt arbeid.

Vi kan ikkje overvinne tida. Men vi kan kjøpe litt tid – med pengar. Som når lønnskontoen er tom og vi dreg kredittkortet. Slik er det også med statar og overnasjonale institusjonar. Dei kan kjøpe tid. Og det er nettopp det dei har gjort i Europa og USA dei siste 40 åra, ifølgje Streeck. Og dei har gjort det på ein måte som har øydelagt framtida til mange som no er stengde ute frå arbeidsliv, hus og heim, men på ein måte som også har skapt ein ufattelag rikdom for dei som spekulerer i nauda til andre.

At dei sosiale skilnadane har auka i Europa og USA, ja, i sistnemnde tilfelle slik at 80 prosent av velstandsutviklinga dei siste 40 åra har gått til den rikaste femprosenten, er det inga usemje om. Om det er bra eller dårleg, kan det vere ulike syn på. Men for dei av oss som meiner det er ille, er det interessant å forstå mekanismane bak – og kva ein kan gjere.

Tesen til Streeck er at ein har kjøpt seg tid gjennom fleire stadium, der utviklinga i USA er paradigmatiske: inflasjonen i 1970-åra, avløyst av statleg skyldsetting, deretter gjennom ekspansjon av dei private kredittmarknadene og ditto privat gjeld, og endeleg gjennom sentralbankane sine oppkjøp av stats- og bankgjeld. Og i kvar av desse fasane har politikken også svekt etablerte institusjonelle ordningar som har teke hand om sosial rettferd, som fagforeiningane si relative makt og gjennom privatisering av sosiale rettar.

Dersom denne analysen høyrer ut som ein litt slapp laurdagskommentar av ein litt slapp venstreorientert akademikar i avisa Klassekampen, er det litt rett, men mest feil. Rett i den forstand at det er den finansielle og fiskale krisa i dei rike kapitalistiske demokratia som står i sentrum for analysen, og tesen her er at variasjonar i samfunnsutviklinga i dei kapitalistiske demokratia vert tolka som variasjonar

av ein grunnleggande, felles utviklingsdynamikk. Og rett fordi analysen går attende til visse nøkkeldomgrep hos Marx, men her omformulerte som nøkkeltategoriar på etterspørselssida: som konfliktar mellom dei kapital- og lønsvhengige og deira relasjon til og innverknad på staten.

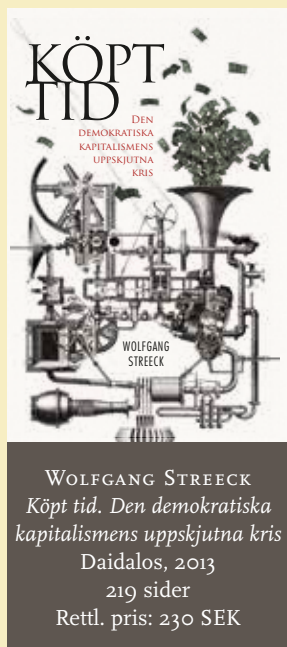
Men mest feil, fordi analysen er lærd, klartenkt og lettlesn. Lærd gjennom både omfattande empirisk dokumentasjon og ein dialog med sentrale teoretiske posisjonar som vi kjenner frå Hayek og Polanyi og samtidige statsvitskaplege og økonomiske analysar. Dermed bør boka ha minst like stor interesse hjå liberale og konservative som hjå sosialdemokratrar og demokratiske sosialistar, gjeve at dei to førstnemnde meiner at sosial rettferd normativt lèt seg grunngje utover som marknadsrettferd (grenseproduktivitet).

I sentrum for analysen står altså det historiske ekteskapet mellom kapitalisme og demokrati, eit gjensidig, men spenningsfylt forhold. Grunnlaget for demokratiet har vore dei røysteføre, borgarane. Men når skattestaten vert avløyst av gjeldstatsfasen, vert demokratiet utfordra av ei ny «veljargruppe»: Dei transnasjonale investorane som kan agere overfor nasjonale styresmakter som om dei var aksjeeigarar, mellom anna gjennom dei årlege auksjonane av statsobligasjonar. Og det som står på spel, er kven som skal betale kostnadene når gjelda skal sanerast: borgarane eller finansmarknadane.

Det mest kontroversielle ved boka er nok tesen om at vi nå er inne i ein fase med omfattande forsøk på å utvikle ein konsolideringsstat, der den kapitalistiske økonomien er fristilt frå demokratiet. Det teoretiske argumentet er at føderalstaten som organisasjonsprinsipp styrkjer vilkåra for liberalisering av økonomien, realitetspåstanden er at EU har utvikla seg til ein motor for ytterlegare liberalisering av økonomien. Drivstoffet i denne motoren er euroen – «det frivole eksperimentet». Og blant alternativa Streeck foreslår, er innføring av eit fleksibelt valutasystem i Europa. Bak dette forslaget ligg ei forståing av at demokratiet må vere forankra i nasjonalstatlege rammer, med sine sær-eigne institusjonar som grunnlag for sosial rettvis.

Høyrer det ut som søt musikk for norske EU- og euromotstandarar i norsk Europa-debatt? Boka bør verte noko meir og anna enn det, også i det oljefinansierte kreditorlandet Noreg.

AV ODDGEIR OSLAND

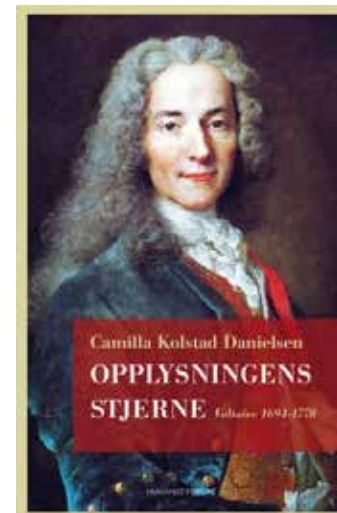
Opplysende formidling

Forlagsredaktør vet hvordan det skal gjøres: glimrende bok om Voltaire.

CAMILLA KOLSTAD DANIELSEN
Opplysnings stjerne.
Voltaire 16941778
Humanist forlag, 2014
232 sider
Veil. pris: kr 369

Når vi feirer eller grunner over vår grunnlov, eller når vi drøfter våre friheter nedfelt nettopp i Grunnloven, så er det som seg hør og bør å henvise til dem som gikk forut, til dem som viste vei. Det er et poeng å minne om det ikke alltid selvfølgelig i at noe er blitt til. Bakom for eksempel vår religions- og ytringsfrihet kan vi blant annet få øye på opplysningsfilosofen Voltaire. Han er tillike blitt selve symbolet på den kompromissløshet ytringsfriheten avkrever oss: «Jeg er uenig i det du sier, men jeg vil til min død forsvare din rett til å si det.» Det er også et poeng å minne om at nyvinninger ofte krever noe. Igjen blir Voltaire et symbol på den intellektuelle som uredde taler samfunnsmakten midt imot når urett begås.

Men også symbolene og honnørordene har en historie, eller de er plukket ut av en historie uten at verken kontekst eller nyanser får spille inn. At den vi trekker frem i våre festtaler, var en ærekjær og smålig kranglefant, har vi kanskje ingen anelse om, ei heller at han smisket for konger, var tilhenger av enevelde og foretrak latterlig-

gjøring fremfor saklige argumenter. Og sitatet ovenfor stammer faktisk ikke fra Voltaire, men fra en omtale av ham. Dette får vi greie på i den glimrende *Opplysningens stjerne* av Camilla Kolstad Danielsen. Her tegnes ikke bare et bilde av Voltaire, men også av den tid han virket innenfor.

Voltaire var en produktiv forfatter både med hensyn til antall utgivelser og sjangre. Og som tittelen viser, hans verker ble umåtelig populære, og til tross for et par fengselsopphold, kongelig uvennskap og anklage om landsforræderi bygde han seg opp en posisjon med stor innflytelse. Kolstad Danielsen er litteraturviter (og forlagsredaktør), men skriver like mye som en idéhistoriker. Hun nærmer seg Voltaires liv og produksjon ved å plassere dem i den opprinnelige konteksten. Det innebærer å rekonstruere det sosiale og idémessige rommet han opptrer i. Kolstad Danielsen har et nærmest suverent grep om dette, på to måter: Hun plasserer seg selv utenfor en sammenheng som hun lar Voltaire opptre i – og den suverene fortellerstemmen bidrar til nesten fullkommen språklig flyt. I det første kapitlet, som er et introduksjonskapittel, blir det ifølge min smak for mye av det gode. Det ligner de mange velvillige introduksjoner til de store bidragsytere i historien, der alt er fortolket for deg og alle spørsmål og motforestillinger uproblematisk tas opp i en lettfordøyelig skrift. Dette ligner ikke mye på den filosofiske stil som Kolstad Danielsen hevder løper gjennom hele Voltaires forfatterskap, den som har som mål å få leseren til å tenke selv.

I de neste kapitlene endres det. Her blir du gitt grunnlaget for fortolkningene, forfatteren viser hele veien hvordan hun kommer dit hun gjør. Det er full kontroll, noe som leseren kan glede seg over, for dette er en bok uten en eneste uklarhet, tør jeg påstå. Den er gjennomarbeidet og ryddig på alle nivåer, og med et kvikt og muntert overskudd. Men får jeg lyst til å lese Voltaire etter dette? Nei, stort sett er han for de spesielt interesserte, skriver forfatteren, men gjør et unntak for *Candide*. Så jeg tror jeg nøyer meg med Kolstad Danielsens opplysende formidling.

AV AASNE JORDHEIM

Temperamentets triumf

Ei tankevekkende bok for dei som lurar på kvifor barn er så forskjellige.

STEIN ERIK ULVUND
Rakkerunger og englebarn.
Oppdragelse uten fasit
Cappelen Damm, 2014
160 sider
Rettl. pris: kr 299

Stein Erik Ulvund er professor i pedagogikk ved Universitetet i Oslo og ein aktiv samfunnsdebattant. Han svarer blant anna på lesarbrev i magasinet *Foreldre & Barn*, og testar teoriane sine om barnepsykologi på brei front.

Rakkerunger og englebarn er bygd opp av letlesne kapittel som skapar ei stadig meir kompleks framstilling av temperamentet til barn. Han skil fyrst mellom robuste og sårbare barn, så byggjer han ein typologi basert på fem aspekt ved temperamentet: det utovervende, det medmenneskelege, det opne, det kontrollerte og det kjenslemessig stabile. Han går også gjennom ulike typar søvnvanskar, mating og stell for dei ulike typane barn.

Det viktigaste ærendet til Ulvund er å roe foreldre med at mange ulike oppsedingar kan føra fram til normal utvikling. Dersom du forstår korleis barnet ditt fungerer, kan du laga ein «praksisteori» for å takla dei utfordringane som temperamentet til barnet ditt gjev.

Boka er meint å vera nyttig for foreldre. Ulvund skriv ein serie med portrett av barnetypar, til dømes «forsiktige barn» og «utolmodige rotekoppar». Eg har tre barn, og kunne lett plassera

dei innafør ein av kategoriane til Ulvund. Mot slutten av boka gjev han ei rekkje råd om korleis ein skal kommunisere med barna. Du skal gje barnet vilkårslaus kjærleik, men du skal ikkje forhandla deg i hel, du skal ikkje gje for mykje ros, og du må setja klare grenser for åtferda til barnet. Dette er ei vellukka «gjer det sjølv»-bok, med masse tankevekkende råd til foreldre som føler dei ikkje skjønar barnet sitt særleg godt.

Når det gjeld den akademiske tilnærminga, så er Ulvund tilhengar av ei arv-orientert forklaring (tenk Harald Eia). Genetiske disposisjonar bestemmer i stor grad temperamenta våre, og det hjelper ikkje om foreldra oppdreg dei tre barna sine akkurat likt – dei er og blir djupt forskjellige frå kvarendre. Det er interessant å sjå at denne forklaringa passar godt saman med tradisjonelt humanistisk tankegods. På kvar sin måte forklarar dei at kvart menneske er unikt, og menneska tenkjer, handlar og sosialiserer seg på måtar som berre til ein viss grad kan kategoriserast. Utan heilt å meina det er Ulvund med å rehabilitera den subjektive, hermeneutiske forståinga av menneske.

Men Ulvund gjer lite ut av den viktige koplinga mellom genetikken og si eiga teoretisering av temperamentet. Han skriv veldig lite om kva gen er, kva slags «styrkegrad» dei har når det gjeld åtferd, og korleis dei forårsakar dei ulike temperamenta. Eg får inntrykk av at Ulvund tek biologien ganske fritt til inntekt for tankar han har utvikla utifrå den tradisjonelle pedagogikken. Boka er kort, og det hadde vore plass til eit kapittel om genetikk og arv.

Ulvund skriv om barndommen, men temperament har me jo gjennom heile livet. Det er vel nettopp difor Ulvund meiner temperamentet til barn er så viktig å forstå. Det er litt kunstig å ikkje forklara utviklinga av temperamentet gjennom ungdomstid, voksenalv og alderdom. Korleis står temperamentet mitt som 45-åring i dag i høve til temperamentet mitt som seksåring i 1975? Det hadde styrkt det teoretiske grunnlaget for boka dersom Ulvund hadde grunnlagt teorien om temperament i lys av heile menneskelivet.

AV LARS NYRE

NYE BØKER AV FORSKERE

VIGDIS AUNE

Teater med barn og unge. En studie av Barne- og ungdomsteatret ved Rogaland Teater
Akademika forlag, 2014
186 sider
Veil. pris: kr 270

Siden 1957 har Rogaland Teater hatt et eget tilbud til barn og unge. Omkring 350 barn og unge får ukentlig undervisning, og de kan delta i produksjoner. Erfaringene er en viktig kilde til refleksjon over unge og teater, og praksisen drøftes her i lys av kultur- og teaterteori. Boka er et resultat av et treårig forskningsprosjekt. Aune er førsteamanuensis i drama og teater ved Institutt for kunst- og medievitenskap, NTNU.

NILS RUNE LANGE (red.)
Politisk kompetanse. Grunnlovas borgar 1814–2014
Pax, 2014
400 sider
Rettl. pris: kr 499

Då Noreg fekk si eiga grunnlov i 1814, blei den nye statsmakta definert i eit knapt dokument. Eit stort, nytt spørsmål opna seg: Kven var eigentleg kvalifisert til å halde denne statsmakta i hendene sine? Boka er ei historisk reise gjennom dei mange freistnadane på å gi eit svar på kven den kompetente politiske borgaren eigentleg er. Langeland er professor i historie ved Universitetet i Stavanger.

MARGARETH EILIFSEN og ANDERS DYSVIK (red.)
Barnehagelederen. En samling av erfaringsbasert teori
Universitetsforlaget, 2014
208 sider
Veil. pris: kr 349

Boka tar for seg utfordringer barnehageledere møter i en organisasjon i endring og med større oppmerksomhet fra samfunnet rundt. Eksempel på temaer er implementering av planer, målstyring, påvirkning og makt. De fleste bidragsyterne er barnehageledere med lang erfaring. Eilifsen er lektor i barnehagepedagogikk ved Høgskolen i Bergen. Dysvik er professor ved Institutt for ledelse og organisasjon, Handelshøyskolen BI.

Hev ambisjonene!

Norsk forskning har «høy tålmodighet med manglende ambisjoner» ifølge ny rapport. Kari Bø foreslår en rekke tiltak for å heve nivået.

26. februar i år ble rapporten *Room for increased ambitions? Governing breakthrough research in Norway 1990–2013* lagt frem. Det ble fremhevet at det har vært en

god utvikling i norsk forskning, men at Norge er å betrakte som ganske middelmådig når det gjelder siteringer og publikasjoner i høyt rangerte internasjonale tidsskrifter. Norske universiteters synlighet internasjonalt er begrenset, og de har en ujevn kvalitetskultur med det forfatterne bak rapporten kaller «høy tålmodighet med manglende ambisjoner». Rapporten stadfester at norske professorer har svært gode vilkår, men at vi til tross for dette har langt lavere produksjon enn for eksempel Danmark, Nederland og Sveits.

Etter å ha disputert i 1990, vært professor ved Norges idrettshøgskole (NIH) siden 1997, leder av Komité for forskerutdanning i en årrekke og medlem av Programstyret for Klinisk forskning i Forskningsrådet i tre år, har jeg gjort meg opp en del tanker om hva som er årsakene til lav forskningsproduksjon i Norge, og hvordan vi kan øke den.

For oss som disputerte på 90-tallet var normen fem eller flere artikler i doktorgradsavhandlingen. I dag har flere universiteter lagt seg på et minimumskrav på tre artikler. I tillegg trenger kandidatene ikke være førsteforfatter på disse tre artiklene, og man kan også være to som disputerer med samme artikkel. Kollegaer fra land som vi bør sammenligne oss med, forstår ikke hvorfor vi har gått ned i omfang. Jeg ønsker ikke at vi skal tilbake til den gamle dr.philos.-graden, hvor en kandidat var overlatt til seg selv uten kurs og utdanning. Men vi som disputerte i perioden mellom dr.philos. og ph.d., fikk også opplæring i metode, statistikk og vitenskapsteori, og vi hadde nøyaktig samme rammer som dagens stipendiater: tre år fulltid eller fire år med 25 prosent undervisning. Så hvorfor produserer noen fem til seks artikler,

mens andre bare produserer tre?

Norske stipendiater har svært gode vilkår i verdensmålestokk. Institusjonene og veilederne bør derfor kunne kreve høy produksjon. Et argument for tre artikler er at kandidater da skal levere på normert tid. Men i statistikk over avlagte avhandlinger ved NIH finner vi ingen sammenheng mellom å publisere tre artikler og levering på normert tid.

Da vi på NIH satte krav til minimum fire artikler for noen år siden, fikk vi til dette umiddelbart på alle fagområder. Hadde vi sagt minimum fem, hadde vi sikkert også fått til det. Økt omfang er bra både for institusjonene og veiledere, men først og fremst for kandidatene selv, som stiller sterkere i den stadig tøffere internasjonale konkurransen.

Omfang er ikke det samme som kvalitet, men stort omfang behøver selvfølgelig ikke bety lav kvalitet. Et kriterium for kvalitet er at forskningen aksepteres i internasjonale tidsskrifter med høy impact factor, slik at den siteres. Kvalitet er også originalitet og dristighet i problemstilling og gjennomføring med optimalt design og optimale målemetoder. I vår statistikk over doktorgradsavhandlinger ser vi ingen sammenheng mellom færre artikler og høyere kvalitet på artiklene. Forskere med høy produksjon er også de som publiserer i internasjonale tidsskrift med høy impact factor. Målet må være høy produksjon og høy kvalitet.

Forskningsrådet og mange andre institusjoner som finansierer forskning, har lagt seg på treårige stipendiatstillinger. Dette kan være greit på noen områder, for eksempel om data er samlet inn (registerforskning med data fra for eksempel gjennomførte studier som for eksempel HUNT). Men det er for kort tid om man skal gjøre nybrottsarbeid eller randomiserte

«Det vitenskapelige språket er og blir engelsk.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

kontrollerte forsøk med tilstrekkelig høyt antall deltakere. I de fleste av disse studiene trenger man minst to år for å inkludere forsøkspersonene. Ved slike studier (som vi trenger langt flere av i Norge) bør stipendiatperioden være fulltid med sikret lønn i fire år.

I Norge kan man bli professor uten internasjonal forskningsproduksjon. Under dekke av at det er vanlig i den gjeldende fagtradisjonen å skrive mer eller mindre interne rapporter og artikler i norske fagtidsskrift og bøker, glir dette igjennom som om det er på samme nivå som en fagfellevurdert, internasjonal publikasjon. For eksempel skriver enkelte fagmiljøer fortsatt monografier på norsk. Det er som å delta i et klubbmesterskap og hevde at man er best i verden, når man egentlig må delta i VM eller OL for å bevise dette.

Å publisere på norsk øker ikke standarden og gjør at vi ikke nødvendigvis rekrutterer de beste inn i toppstillingene. Som professor er det overveiende sannsynlig at man produserer sin egen karriereveg til studenter og doktorgradskandidater, slik at de også skriver på norsk og dermed kanskje publiserer på et lavere nivå enn det som er mulig. Er det forsvarlig veiledning av unge forskere som ønsker seg en videre karriere i akademien? Det vitenskapelige språket er og blir engelsk.

Det er hevdet at fagfellevurderingssystemet kan virke konserverende fordi det bare er studier og resultater som faller innenfor den rådende normen på feltet, som akseptertes. Det kan være riktig, men fagfellevurdering er samtidig det eneste systemet som sikrer en kritisk, blindet vurdering av kvalitet. De fleste av oss som har deltatt på denne arenaen i mange år, er enige i at våre artikler alltid blir bedre etter flere runder med fagfellevurdering. Her kan vi stille tydeligere krav i sektoren og få bukt med en «ujevn kvalitetskultur og høy tålmodighet med manglende ambisjoner», som rapporten sier.

I Norge har vi et merkelig system med inndeling av tidsskrifter og forlag i type 1 og 2. Dette har ingenting med internasjonalt omdømme eller impact factor å gjøre, men virker mer som et forsøk på at alle skal kunne få publiseringspoeng uansett hvor man velger å publisere. For eksempel gir publisering i et norsk fagtidsskrift som *Fysioterapeuten*, som ikke er

på Medline/Pubmed eller har impact factor, samme poenguttelling som en publikasjon i *Obstetrics and Gynecology*, som har en impact factor på 4,7 og er rangert som nummer to på dette fagfeltet.

Et av kriteriene i de internasjonale rangeringssystemene for universitetene, og i bedømming av kvalitet i forskning, er publisering og sitering i tidsskriftene *Nature* og *Science*. Det sier seg selv at dette kun vil være aktuelt for noen få forskere innenfor områder i naturvitenskapelig fag. Disse forskningsmiljøene bør selvsagt stimuleres til forskning av slik karakter at den kan publiseres i disse tidsskriftene. De fleste av oss andre, derimot, må stimuleres til å publisere i de mest anerkjente internasjonale tidsskriftene som har høyest mulig impact factor på våre fagfelter.

Hvordan stimulere unge forskere til å bli selvstendige, kreative forskere? Svært mange kommer inn i stipendiatstillinger fra et masterløp hvor de har deltatt i deler av et større, allerede pågående forskningsprosjekt. Deretter søker de ofte på predefinerte prosjekter som er utviklet og innvilget finansiering av en professor. Dersom professoren også skriver prosjektplan og søknad for postdoktorprosjekter, er det vanskelig å se når de unge forskerne skal gjøre selvstendige arbeider. Det er mange fordeler med systemet vi har i dag for oss etablerte forskere, fordi vi får gjennomført prosjekter av høy kvalitet, men det stimulerer ikke de unge til kreativitet eller forbereder dem på det store arbeidet med å skrive søknader i en hard, internasjonal konkurranse.

Noen punkter for å få opp forskningsproduksjon av høy kvalitet i Norge:

1. Minimum 15 originale forskningsarbeider med første- eller sisteforfatterskap publisert i internasjonale fagfellevurderte tidsskrift for å bli professor i Norge (i tillegg til andre kvalifikasjoner)
2. Mulighet for fireårige stipendiatstillinger fra Forskningsrådet og andre institusjoner
3. Alle stipendiater bør ha fire til fem artikler i de beste tidsskriftene på sitt fagfelt.
4. Stipendiater bør være førsteforfatter på alle artiklene.
5. Fjern det særnorske systemet med poengdeling etter publiseringskanaler. Erstatt med tidsskrifter som er indekset i internasjonale databaser og med høyest mulig impact factor.
6. Øk samarbeid med de beste på aktuelle fagfelt og delta i internasjonale forskningsnettverk.
7. Stimuler stipendiater til utlandsopphold hos de beste forskerne.
8. Alle stipendiater bør presentere resultater på årlige internasjonale konferanser.
9. Inviter de beste forskerne internasjonalt til opphold ved norske institusjoner.
10. Inviter redaktører i de beste internasjonale tidsskriftene og la stipendiatene legge frem forskningsprosjektene sine for dem.
11. Gi penger og stimulering til miljøer som produserer forskning av internasjonal interesse.
12. Postdoktorsøknader bør føres i pennen av doktorandene.

Petroleum og etikk

OLJEFORSKNING: Kjerstin Gjengedal har i Forskerforum etterlyst mer debatt om olje-etikk etter utspill fra noen professorer ved Universitetet i Bergen som hevdet at hverken universitetene eller Videnskaps-Akademiet burde ta imot midler til forskningsprosjekter som en del av et samarbeid med Statoil. I tillegg til Statoil er det over 60 oljeselskaper som opererer på norsk sokkel, og selv mange av de mindre selskapene bidrar til norsk sokkelrelatert forskning.

Det er en ærlig sak å mene at Norge burde slutte å produsere olje og å arbeide for politisk tilslutning til dette, men foreløpig er det vel et solid flertall for at vi skal produsere olje og gass i en god del år fremover. Dette betyr ikke nødvendigvis at man ikke tar økningen av CO₂ i atmosfæren alvorlig, men at man ennå ikke har realistiske alternativer til olje og gass på global basis. Mange av de som er sterkt imot oljeproduksjon, kjører bil og reiser med fly.

Det kan være grunn til å spørre om hva man vil oppnå ved at norske universiteter sluttet med oljerelatert forskning. Tror de at man kan styre norsk oljepolitikk ved å sabotere petroleumsrelatert forskning ved norske universiteter? Det ville i alle fall bare ha symbolsk betydning, men konsekvensene ville bli ganske betydelige:

1. Vi ville sakke akterut på en rekke teknologiske områder som også har betydning for andre norske næringsveier, og også når det gjelder utviklingen av alternative former for energi og også CO₂-lagring.
2. Oljeproduksjonen og oljeletingen til Statoil og andre selskaper på norsk sokkel vil trolig ikke avta vesentlig selv om norske universiteter sluttet med oljeforskning. Statoils teknologi er basert på selskapets eget forskningssenter og på en lang rekke samarbeidspartnere som også inkluderer forskningsinstitutter og universiteter over store deler av verden. Støtten til britiske

universiteter fra Statoil er meget omfattende nå, blant annet fordi en ph.d.-student der koster ca. 1/3 av i Norge. Denne støtten vil trolig øke hvis norske universiteter ikke vil ta imot midler.

3. Hvis vi sluttet med oljerelatert forskning

ved de norske universitetene, ville vi ikke kunnet undervise i disse fagene på høyt nivå. Dette betyr at fagfolkene til oljevirk-somheten i Norge i sin helhet måtte rekrutteres fra utlandet. Innen geologi og geofysikk ansetter Statoil nå ca. 70 prosent utenlandske statsborgere, og denne andelen ville da øke til 100 prosent. Svært mye av oljeforskningen er avhengig av oljeselskapene. Det gjelder ikke bare finansiering, men like mye tilgang på prøver og data fra sokkelen. Ekstern fag-

lig kontakt med dem som har praktisk erfaring, er også verdifullt for universitetsmiljøene.

Det er litt for lett å karakterisere det man er uenig i av politiske eller ideologiske grunner, som uetisk. Når Petter Haugan og Gunnar Kvåle ved UiB får politisk flertall for at vi skal legge ned norsk oljeproduksjon, er det vel også rimelig at vi slutter med oljeforskning. Men inntil da bør norske universiteter forholde seg til det som er realitetene i Norge nå. Vår olje- og energipolitikk må bestemmes av avveininger av tilgangen på forskjellige former for fornybar og tradisjonell energi. Når Kjerstin Gjengedal etterlyser svar fra petroleumsforskningmiljøene ved universitetene i Norge, kan det vel skyldes at mange universiteter ikke riktig vil vedstå seg oljeforskningen og oljevirk-somheten. Universitetet i Oslo har vært og er en betydelig aktør når det gjelder oljeforskning som inkluderer samarbeid med Statoil og en rekke andre oljeselskaper. Dette er ikke noe som fremheves i noe særlig grad på universitetets hjemmesider eller av universitetsledelsen. Er oljeforskning så skittent at det bare skal utføres av utlendinger?

AV KNUT BJØRLYKKE,
professor emeritus,
Institutt for geofag,
Universitetet i Oslo

«Tror de at man kan styre norsk oljepolitikk ved å sabotere petroleumsrelatert forskning ved norske universiteter?»

«Det er store krav til arkivarane. Så det er nok bra om dei er litt som Tupperware-boksar inne i hovuda sine.»

Tupperware-arkivar

Eg har age for arkivarane. Dei må vera så nøyaktige, systematiske og uthaldande. Det må godt tolmod til for å ordne store arkiv. I musea er dei i mindretal, men einskilde museum har egne arkivarar. Hos andre museum blir arkiv lagt til sides i lag med alle gjenstandane det aldri blir stunder til å registrere, og så ligg dei der og ventar på betre tider.

Da eg arbeidde ved Eidsvoll museum, var det kommunearkivarane som ordna med museumsarkivet, i alle fall driftsarkivet. Og sak/arkiv var nettbasert og digitalt, og ikkje eit einaste brev skulle ut eller inn utan å journalførast. Det var tider det! Slik er ikkje museumsverda alle plassar. Og ikkje hadde det vori det i Eidsvoll før heller. Eg freista skrive jubileumshistorie for bygdetunet der, fyrst utan museumslagets forsvunne protokollar: umuleg. Så kom dei som ved eit trylleslag til rettes att, og saga kunne settast på prent. Det var skilnad, det. Så museum treng arkiv, både eige og over anna materiale. Heldigvis finst det offentlege arkiv som vi museumsforskarar kan samarbeide med.

Eg har vori innom mange av dei offentlege arkiva, både innanlands og andre plassar. Nå sist var eg på Riksarkivet, i nye, fine glaslokale med kantine og fri nettilgang. Vel oppe på det gamle bakkeplanet og gjennom ei grøn dør – og der, der var alt som sist eg var der for meir enn ti år sidan. Til og med lukta. Nei, forresten, ikkje alt, ikkje folka. Nå sit det smilande personale bak alle skrankar, dei er førekommande og melder frå at nett nå er det mye som skal hentast opp frå magasinet, men berre vent, så kjem vi med materialet ditt om litt. Før kjendest det som eg

AV BJØRN SVERRE HOL HAUGEN,
konservator NMF ved Anno museum

kom og forstyrre ein arkivar som helst sjølv ville sjå i protokollane, nå lyser dei tilsette av sørvis. Eg har age for arkivarane, før hadde eg frykt.

Oftast har eg vori hos Statsarkivet på Hamar,

ikkje så ofte som mange andre som er der dagstøtt, men mange gongar sidan ein god ven tok meg med dit fyrste gongen da eg var 15. Han var røynd og hadde arbeidsveka si der i åttande klasse. Det arkivet er ikkje som andre. Visst er det orden, visst er det system. Men det er også rom for ein triveleg prat, og forholda er ikkje større enn at folk veit av kvarandre og gjev råd på tvers av egne interessefelt. Kantine har dei ikkje, men over torget ligg Hoels konditori. Og aller mest fantastisk synta arkivet seg for meg da ei som hadde gjort ferdig eit langt yrkesliv der, som pensjonist skreiv av hundrevis av arveskifte og auksjonslister, og stilte dei til disposisjon for meg under mottoet: Det er godt at materialet blir brukt.

Noe av stemninga frå distriktsarkivet heime fann eg att i Yorkshire i England. Calderdale Archives ligg tett på biblioteket i Halifax, og arkivaren var så interessert i det vi freista finne ut. Og plutsleg kom ei lokalhistorisk aktiv dame innom med tips om litteratur vi elles knapt hadde funni. Da var det meir formelt i National Archives i London, med lange køar, gjennomlysing og nøye granskning av legitimasjon før vi slapp inn. Men da arkivarane hadde brukt ein halv dag på å leite etter det materialet vi skulle sjå på, så visste likevel heile skrankepersonalet kva nordmennene var på jakt etter.

Det står age av arkivarane. Så eg freistar gjera som dei har lært meg, og viser nøyaktig til kjeldene, med arkivnummer, boks og folio. Det er store krav til arkivarane. Så det er nok bra om dei er litt som Tupperware-boksar inne i hovuda sine. Kvar ting i sin boks, lokket på, og så kjem ingenting på avvegar, men kan takast heilt og fint utatt når det skal brukast.

«Eg har age
for arkivarane,
før hadde eg frykt.»

Gjesteskriventene skriver
sant og subjektivt om forskning.
De faste gjestene er **Bjørn Sverre Hol Haugen**,
Mona Nystad, John Peter Collett
og Heidi Jensberg.

Har du husket deg selv og de du er glad i?

Forsikring handler ofte om hus, bil og andre ting vi eier. Men den aller viktigste forsikringen er sannsynligvis den som sørger for at familien greier seg godt økonomisk hvis du skulle bli alvorlig syk eller ufør.

Kr 16.000 mindre i måneden

– GÅR DET BRA?

De fleste har god kontroll på økonomien sin, og boliglån og andre kostnader er tilpasset familiens inntekt.

Men hvis du blir varig arbeidsufør må du regne med at inntekten reduseres kraftig - resten av livet.

Er du offentlig ansatt og medlem i Statens Pensjonskasse vil du få rundt 66 prosent av den ordinære inntekten din hvis du blir arbeidsufør.

Jobber du i privat sektor kan beløpet bli betydelig mindre.

Gjennomsnittslønnen for alle medlemmene i statlig sektor er kr 560.000. Det gir kr 370.000 i uførepensjon.

Det betyr at inntekten reduseres med kr 190.000 i året.

Nesten kr 16.000 i måneden.

Uføreforsikring

De fleste i Forskerforbundet har en forsikringspakke, obligatorisk forsikring m/reservasjonsrett, som inneholder bl.a. uføreforsikring. Denne gir maksimalt 409.000 kroner hvis du blir ufør. De fleste trenger mer enn dette. Husk også at erstatningen trappes gradvis ned med alder.

Forskerforbundet tilbyr en svært rimelig uføreforsikring som du bør kjøpe i tillegg.

Priseksempler:

Forsikringssum kr 1 million (12 G)

Alder	Pris per år
29 år	Kr 473
39 år	Kr 1 183
49 år	Kr 2 701

Du kan velge andre forsikringssummer.

Vi forhandler på vegne av Forskerforbundets medlemmer og oppnår derfor betydelig lavere priser enn enkeltpersoner kan få.

Det gir deg billigere forsikring.

Viktig beskjed til deg under 45 år!

Unge mennesker er dårlige til å forsikre seg mot uførhet. Husk at hvis du blir ufør som ung må du leve lenge på uføretrygd og får et betydelig akkumulert lønnstap frem til pensjonsalder.

Pass på å kjøpe uføreforsikring før du begynner å få «vondter», så du slipper begrensninger i forsikringen.

Vil du vite mer?

Forskerforbundets forsikringskontor gir deg gode råd om hva slags forsikringer du bør ha. Ring oss på 21 02 34 30 eller send e-post til forsikring@forskerforbundet.no

Kven har ansvaret for storkjøkkenet?

I fleire tiår har studentar ved Universitetet i Oslo kjøpt bøker hjå Akademika eller henta studielånet her.

Biletet er teke 03.05.1961 og er ein del av Byhistorisk samling hjå Oslo museum. Det viser at detaligraden på skilt om utbygging kunne vere høg. Nokre vidgjetne selskap stod bak bygginga av Studentsentret på Blindern. Hovudentreprenør Ragnar Evensen er no ein del av AF-gruppen. Arkitektkontoret Rinnan og Tveten MNAL var stifta av Frode Rinnan (1905–1997) og Olav Tveten (1907–1980). Rinnan og Tveten teikna elles til

dømes Holmenkollbakken med tårn og tribunar, Frognerbadet og bustadområde i Oslo som Keyserløkka, Lambertseter og Tveita.

I dag heiter det Kristian Ottosens hus, kalla opp etter mannen som var direktør i Student-samskipnaden i Oslo (SiO) frå 1950–1979. Huset rommar framleis tilbod frå samskipnaden og blant anna apotek, tannlækjar, kaffibar, bodsentrar og reprosentrar.

Kjelder: snl.no, uio.no, Wikipedia
Foto: Leif Ørmelund/Oslo museum

I

TARIFFOPPGJØRET 2014

Lønnsoppgjøret i offentlig sektor starter opp i begynnelsen av april. Partene har frist til 1. mai med å komme til enighet. Dersom det blir brudd i forhandlingene i en eller flere sektorer går oppgjøret til mekling. Dato for forhandlingsstart i de ulike sektorene er:

- KS: torsdag 3. april
 - Stat: mandag 7. april
 - Spekter: mandag 7. april
 - Oslo kommune: tirsdag 8. april
- Følg tariffoppgjørene på våre nettsider www.forskerforbundet.no.

II

ROPER VARSKU OM REKRUTTERINGSKRISE

Om få år vil Norge mangle titusenvis av faglærte og høyt utdannede i stat og kommune, skriver Dagbladet.

– Den beste måten staten igjen kan bli en attraktiv arbeidsgiver på er å sikre at lønna går betraktelig opp, mener forhandlingsleder i Unio Stat Sigrid Lem. Om bare noen år vil det være akutt mangel på en rekke helt sentrale yrker i stat og kommune.

– Med ambisjonene som regjeringen har lagt inn i samarbeidsavtalen på kompetanse og kunnskap, bør de foreta nasjonale grep for å gjøre noe med rekrutteringskrisa vi ser landet over. Jeg vil derfor utfordre regjeringen til å ta det arbeidsgiveransvaret de har i staten, sier Lem til Dagbladet.

III

HVA HINDRER DELTAKELSE I EUs RAMMEPROGRAM?

Forskerforbundet har foretatt en kartlegging av medlemmenes deltagelse i EUs rammeprogram for forskning og hva som oppfattes som de største hindrene for deltagelse. Rapporten fra kartleggingen er nå publisert i skriftserien. Blant hovedfunnene er:

En tredjedel av respondentene oppgir å ha søkt om midler fra EUs rammeprogram. En fjerdedel har ikke søkt, men har vurdert det. 40 % har aldri vurdert å søke.

De som har søkt fikk spørsmål om de hadde hatt gjennomslag. Av den tredjedelen som har søkt om midler fra rammeprogrammet har nærmere 60 % fått gjennomslag. Av disse oppgir likevel hele 22,7%

KURS OG SEMINARER

Forskerforbundet arrangerer følgende kurs og seminarer i mai 2014:

- 6. mai: Tariffworkshop – for tillitsvalgte i Spekter Helse
- 6.–7. mai: Kurs i omstilling – for alle tillitsvalgte
- 14. mai: Kurs i praktisk lokallagsarbeid – for alle med verv i lokallagsstyre
- 21. mai: Dagsseminar – for tillitsvalgte i ABM-sektoren

Med forbehold om endringer. Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

KAMPANJEN HJERNEKRAFTVERK FORTSETTER

I mars og april blir det vist nye annonser for kampanjen Hjernekraftverk bl.a. på Flytoget og på VG Netts mobil- og nettbrettutgave. Gjennom annonsene presenteres flere superstjerner innen akademia. Følg også med på kampanjenettstedet hjernekraftverk.no og i sosiale medier.

VI

NY IA-AVTALE:

FRA KONTROLL TIL TILLIT

Unio er fornøyd med at partene har signert en fornyet avtale om inkluderende arbeidsliv. Den nye IA-avtalen ble signert tirsdag 4. mars.

– Gjennom en forenkling av avtalen er det ytre presset i form av bøter og møter redusert. Det blir mindre kontroll, og oppfølgingen bygger nå på mer tillit. Dette gir partene et større ansvar, ikke minst for arbeidsgiverne. Den felles innsatsen for et godt arbeidsmiljø må kort og godt trappes opp, sier Unio-leder Anders Folkestad.

VII

MER ENN 1500 NYE DOKTORGRADER I 2013

Det ble gjennomført i alt 1523 doktorgradsdisputaser i Norge i 2013, en økning på 4 prosent fra 2012. Andelen utlendinger økte til 36 prosent, mens kvinneandelen sank til 47 prosent.

Det fremgår av NIFUs nyhetsblad «Doktorgrader i tall».

Blant doktorandene i 2013 hadde 971 norsk statsborgerskap mens 552 hadde statsborgerskap i et annet land. I alt 88 land er representert i 2013. Kina og Tyskland hadde flest, med 56 doktorander fra hvert av landene. Kvinneandelen blant doktorandene gikk ned fra 49 prosent i 2012 til 47 prosent i 2013. Men blant doktorandene med norsk statsborgerskap er kvinnene fortsatt i flertall, med 53 prosent i 2013. Les mer her: www.nifu.no.

VIII

VERVEKAMPANJE 2014

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til For-

skerforbundet i perioden 15. januar – 31. desember 2014 får vervepremie i form av et gavekort på 250 kroner. Det medlemmet som verver flest nye medlemmer i løpet av perioden, vil få en iPad mini med Retina-skjerm. Les mer på www.forskerforbundet.no/vervekampanje.

IX

NYTT FRA HOVEDSTYRET

Seniorforsker Jan Hongslo (Folkeliseinstituttet) fortsetter som nestleder i Forskerforbundet frem til 1. august 2014. Da overtar førsteamanuensis Annelise Brox Larsen (UiT – Norges arktiske universitet) nestledervervet. Valget ble gjennomført på hovedstyremøtet 27. februar.

Styremøtet ble avholdt i forbindelse med Hovedstyrets institusjonsbesøk på innlandet. Hovedstyret hadde møter med lokale tillitsvalgte og institusjonsledelse ved Høgskolen i Hedmark, Høgskolen i Gjøvik og Bioforsk Øst på Apelsvoll. Det ble gitt presentasjon av virksomhetene og utvekslet informasjon om viktige saker sentralt og lokalt.

X

LØNNSSTATISTIKK PER 31.12.2013

Forskerforbundet har utgitt tre rapporter som presenterer lønnsstatistikk for medlemmer i hhv. statlig, privat og kommunal sektor per 31.12.2013. Statistikkene er basert på spørreundersøkelser blant medlemmene i januar 2014. Rapportene utgis i forbundets skriftserie, og kan lastes ned her: www.forskerforbundet.no/skriftserien.

XI

MEDLEMSRABATT HOS ADVOKAT

Forskerforbundet har samarbeidsavtaler med advokatfirmaene Bing Hodneland DA, Foss Brynildsen DA (Oslo) og Codex Advokat Tromsø AS om rabatt på advokattjenester for våre medlemmer. Avtalene gjelder saksområder som ikke dekkes av Forskerforbundets retningslinjer for juridisk bistand. Avtalene gir medlemmer av Forskerforbundet inntil 1/2 time fri konsultasjon, og ca. 30 % rabatt på ordinær timepris for ytterligere juridisk bistand. Les mer her: www.forskerforbundet.no/advokat.

Horisontal internasjonalisering

Nylig avholdt SIU sin årlige konferanse, denne gang i Trondheim, for intet mindre enn fem hundre internasjonaliseringsmedarbeidere av ymse slag ved de høyere utdanningsinstitusjonene. SIU – for dem av våre medlemmer som ikke måtte vite det – er et statlig forvaltningsorgan under Kunnskapsdepartementet, og står for «senter for internasjonalisering i utdanningen». Jeg deltok i en sesjon som både berørte «internasjonal konkurransekraft» og «alliansen mellom academia og arbeidsliv».

I innlegget mitt gjorde jeg bruk av følgende sitat: «Enhver bedrift, institusjon, offentlig etat eller organisasjon i dette landet kan regne med en tilgjengelig kunnskapsbase i sitt nærmiljø, takket

være universiteter og høyskoler.» Dette stolte utsagn sier mye om UH-institusjonenes betydning for sitt nære oppland. Sitatet er hentet fra en tilstandsrapport om UH-sektoren, utarbeidet av Universitets- og høyskolerådet, men – nota bene – ikke av det norske UHR, men av det belgiske, nærmere bestemt det flamske (i min oversettelse). Dokumentet kom jeg over her forleden; jeg er for tiden styremedlem i det flamske NOKUT, og den slags styrer får seg forelagt slike dokumenter innimellom. Som leder av Forskerforbundet blir jeg stadig slått av den nære forbindelsen det er i Norge mellom arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene: En slik nærhet vet man altså å fremheve med bravur – i Flandern.

Man kan innimellom bli utrolig lei av alle disse som gjør seg lystige over å fremme devisen om at vi i Norge har «universiteter på hvert nes». Enhver er selvsagt enig i at det ville ha vært idiotisk om så var tilfellet.

For kort tid siden var hovedstyret i For-

skerforbundet på besøk i «innlandet», og holdt møter med tillitsvalgte og institusjonsledelse ved høyskolene i Hedmark og Gjøvik og ved forskningsinstituttet Bioforsk Øst, ved Apelsvoll i Østre Toten. Overalt erfarte vi en tett forbindelse mellom institu-

sjonene og de omkringliggende omgivelsene. På forskningsstasjonen på Apelsvoll forskes det blant annet på nye landbruksprodukter som har vekstforutsetninger i det geologiske og klimatiske nærmiljøet. Selvsagt har man også der både internasjonalt samarbeid og nasjonalt ansvar, samtidig som man betyr utrolig mye for den omkringliggende landbruksnæringen. Dagen før, på Hamar, hadde vi hørt om lærerutdanningens tradisjoner tilbake til

1867 – som igjen bygget på utdanningsvirksomheten knyttet til det historiske bispesetet. I slike øyeblikk øyner man dybden i relasjonen mellom academia og arbeidsliv; den er dyrket frem over tid, og basert på lokale forutsetninger. Og på Gjøvik så vi

blant annet hvordan teknologiutdanningene forsynte det lokale industrilivet med tiltrengt arbeidskraft. Samtidig vet vi jo at Høyskolen i Gjøvik er den utdanningsinstitusjon i Norge som trekker inn

desidert mest EU-midler per forsker. Det er altså ikke nødvendigvis noen motsetning mellom det lokale og det internasjonale. Man kan også bli lei av alt maset om å ta seg sammen for å delta i «verdensmesterskapet» («vi kan ikke bare drive med kretsmeesterskap»). Internasjonalisering betyr ikke nødvendigvis å bevege seg et «hakk opp» og forlate sin opprinnelige kontekst. Dyktige forskere og miljøer tar del i internasjonalt samarbeid, like naturlig som de har rotfestede, lokale tilknytninger, i Flandern som i Norge.

AV PETTER AASLESTAD
leder i Forskerforbundet

«Dyktige forskere og miljøer tar del i internasjonalt samarbeid, like naturlig som de har rotfestede, lokale tilknytninger.»

Rekruttering

I regjeringserklæringen har regjeringen gitt uttrykk for at den vil satse på kunnskapsutvikling, forskning og undervisning. Målet er å bygge kunnskapssam-

funnet ved å satse på høyt kompetente arbeidstakere. Dette er en målsetting jeg støtter regjeringen fullt ut på. Men det er en krevende målsetting og krever planmessig og langsiktig arbeid av regjeringen. Det krever også at regjeringen erkjenner sitt ansvar for kunnskapsutvikling, forskning, undervisning og etter- og videreutdanning og bevisst satser på å utvikle

akademia som en attraktiv arbeidsplass.

I arbeidet med å skape kunnskapssamfunnet står ansatte ved universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter sentralt. Men hvilke muligheter har de ansatte for å gjøre dette? Og er academia en attraktiv arbeidsplass?

Institusjonene er preget av en hverdag med økende studenttall, med krav om høyere kvalitet på undervisningen, om økt forskningsinnsats og satsing på etter- og videreutdanning blant annet for lærere. Samtidig står institusjonene midt i et generasjonsskifte hvor om lag 30 prosent av de vitenskapelig ansatte går av med pensjon i løpet av de neste ti årene. Dette gir en betydelig rekrutteringsutfordring. Skal det være mulig å rekruttere et tilstrekkelig antall høyt kompetente kandidater til å gå inn i de ledige stillingene, må både stillingene og academia som arbeidssted gjøre attraktive gjennom konkurransedyktig lønn og gode arbeidsvilkår.

Når det gjelder arbeidsvilkår, preges sektoren av høy bruk av midlertidige stillinger og begrensede muligheter for å forske og drive med kunnskapsutvikling innenfor normalarbeidsdagen. Lønnsutviklingen i statlig sektor har gjennom år vært svakere enn for sammenlignbare stillinger i privat sektor. Også i forhold til sammenlignbare stillinger i offentlig sektor har vitenskapelige stillinger saktet akkurat. For eksempel skiller det om lag 50 000 kr i årsinntekt mellom lærernes lærere og lektor i skoleverket i startlønn og nesten 70 000 kr etter 16 års ansiennitet.

Er dette et godt utgangspunkt for rekruttering av de beste? Er det på denne måten bedriftene skal sikres fremtidig kompetanse, skoleverket sikres dyktige lærere og samfunnet sikres fremtidig kunnskapsutvikling? Jeg tror ikke det. Her må regjeringen ta grep. Og det har regjeringen også alle muligheter til å gjøre. Regjeringen må som part i det kommende lønnsoppgjøret belønne kunnskap og utdanning gjennom en nasjonal og langsiktig plan for å sikre samfunnet nødvendig kompetanse. Og det sentrale virkemiddelet er bruk av sentrale justeringer. Lokal lønnsdannelse er et virkemiddel for å utvikle den enkelte institusjon og supplere sentrale justeringer, men er ikke egnet for å gjennomføre større nasjonale tiltak. Jeg forventer at regjeringen i årets lønnsoppgjør ser dette, erkjenner sitt ansvar og tar de riktige grepene.

AV SIGRID LEM
generalsekretær i
Forskerforbundet

Fusjon og kvalitet?

Det er ikke lett å tolke de politiske signalene om retningen på utviklingen i vår sektor når det gjelder struktur og kvalitet. Regjeringen har stoppet muligheten til å søke om å bli akkreditert til universitet.

AV TOM ROAR
EIKEBROKK
varamedlem i
Forskerforbundets
hovedstyre

Argumentet er at vi har mange nok universiteter i Norge. Samtidig er det bred politisk enighet om at det er for mange institusjoner i sektoren, det vil si at antallet høyskoler og forskningsinstitutter må ned. Regjeringen har også varslet en gjennomgang av både strukturen i sektoren og finansieringsmodellen og signaliserer at kvalitet skal få større innflytelse på framtidige bevilgninger.

Det er ikke lett for universiteter og høyskoler å manøvrere i dette farvannet. På den ene siden er det ikke lenger mulig å bygge stein på stein den tunge veien via akkreditering til universitetsstatus. Høgskolen i Oslo og Akershus har målrettet arbeidet denne veien. På den andre siden er det mulig å oppnå universitetsstatus langt enklere ved å slå seg sammen med et universitet. Universitetet i Tromsø fusjonerte nylig med Høgskolen i Finnmark til Norges arktiske universitet. Universitetet i Agder og Høgskolen i Telemark har planer om en tilsvarende fusjon.

Kravene til universitetsakkreditering er blitt strengere, fra innskjerping i 2011 til lukket dør i dag. Det paradoksale er at mens kvalitetsveien til universitetsstatus er stengt, står fusjonsveien vidåpen. Akkreditering etter kvalitetskrav er ikke nødvendig når en høyskole fusjonerer med et universitet og dermed oppnår universitetsstatus. Man kan undre seg over hvor fornuftig dette er for utviklingen i sektoren. Er det viktigere for regjeringen å redusere antallet institusjoner enn å belønne kvalitetsutvikling? De langsiktige konsekvensene av denne snarveien til universitetsstatus er derimot usikre. Hva vil skje når den reviderte finansieringsmodellen foreligger? Vil regjeringen sende regningen tilbake til universitetene som opplever nedgang i forskningsproduksjon som følge av fusjon med en mindre forskningsaktiv høyskole? Og hva om studiene totalt sett blir mindre attraktive? Skal det nye universitetet straffes med lavere bevilgninger når en uunngåelig regresjon mot gjennomsnittet gir lavere kvalitet?

Når kvalitet tones ned, skapes usikkerhet om det nye universitetets status. Er det nye universitetet i realiteten «et halvt universitet», hvor bare deler av miljøet er kvalitetssikret gjennom akkreditering? Hvordan påvirkes universitetets troverdighet og samarbeid med næringslivet, forskningsfinansiering og studenttilstrømning? Forskerforbundets medlemmer er åpenbart bekymret for denne utviklingen, noe som kommer fram gjennom stor motstand mot fusjonsplanene, nå senest i Tromsø og i Agder.

FAKTA OM FORSKERFORBUNDET

**FORSKER
FORBUNDET**

Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.

Forskerforbundet har 18 500 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.

Forskerforbundet arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2013–2015:

Petter Aaslestad, NTNU (leder)
Jan Hongslo, Folkehelseinstituttet (nestleder)
Liv Berit Augestad, NTNU
Stig Ove Hjelmevoll, Universitetssykehuset i Nord-Norge
Toril Ivarsøy, Universitetet i Bergen
Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen
Annelise Brox Larsen, UiT – Norges arktiske universitet
Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara)
Åge Hultgren, Universitetet i Stavanger (2. vara)
Ågot Aakra, NMBU (3. vara)

SEKRETARIATET:

Generalsekretær

Sigrid Lem

Stab

Avdelingssjef Birgitte Olafsen
Arkivkonsulent Jamil Mohammad Ali
IT-konsulent Christian Blix
Kommunikasjonsrådgiver Robert Kippe
Informasjonsleder Unn Rognmo

Fagpolitisk avdeling

Avdelingssjef (fung.) Jon W. Iddeng
Rådgiver Kari Folkenborg

Avdeling for lønns- og arbeidsvilkår

Forhandlingssjef Frank O. Anthun
Seksjonsleder Jorunn Solgaard
Spesialrådgiver Kjetil Mørk
Spesialrådgiver Tanya Nymo
Seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad
Advokat Stine Nordgren Johannessen
Advokat Haakon Utne Kierulf
Advokat Hildur N. Nilssen
Advokat Mariann Helen Olsen

Avdeling for organisasjon og økonomi

Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen
Organisasjonskonsulent Natasa Duric
Organisasjonskonsulent Synne Freberg
Førstesekretær Gerd Sandvik
Sekretær Renate Storli
Seksjonsleder/kontorsjef Aina Nilsen
Økonomikonsulent Siri Johannessen
Regnskapskonsulent Bjørn Jensen
Regnskapssekretær Karin Haug
Regnskapssekretær Elisabeth Johansen
Konsulent Linda Pettersson
Førstesekretær Hans Askildsen
Førstesekretær Brit Helen Hesselberg
Førstesekretær Seija Hjelteig
Førstesekretær Ane Rinnaas
Førstesekretær Tore Sandnes

Følg oss på facebook!
facebook.com/forskerforbundet

facebook

Følg oss på twitter!
twitter.com/Forsker

twitter

“Fra tanke til tekst” — skrijving av fagtekster

Skrivekurs på studiesenteret Metochi på Øya Lesvos

Skrivekurs i Hellas 21.-28. juni 2014

Mål: inspirere til økt skriveglede. Vi tar utgangspunkt i deltagernes skriveprosesser og fokuserer på skrijving og publisering.

Målgruppe: Ansatte og phd-studenter ved universitet og høyskoler innen ulike fagdisipliner, samt andre som arbeider med fagtekster.

Skrivekurset er spesielt aktuelt for deg som ønsker å:

- kvalifisere deg videre
- fordype deg skriftlig i FoU-arbeid
- utvikle din skrivekompetanse innenfor vitenskapelig skrijving

Kursansvarlige:

Lynn Nygaard, spesialrådgiver ved PRIO og forfatter av *“Writing for scholars: A practical guide for Making Sense and Being Heard”*

Ingar Pareliussen, førsteamanuensis ved DMMH

Pris: kr. 9 000 inkl. kost og losji.

Flybilletter kommer i tillegg.

Påmeldingsfrist: 1. mai 2014

For mer informasjon:
www.dmmh.no/fei

DronningMaudsMinne